

*Precizēta ar
Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes
2022.gada 7.aprīļa Lēmumu Nr.19/1-1
"Par pārrakstīšanās kļūdas labošanu
2022.gada 7.februāra lēmumā Nr. 6/1-1
"Par "Konceptijas par sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu finansēšanas
modeļa maiņu" apstiprināšanu"*

Konceptija par sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu finansēšanas modeļa maiņu

SABIEDRISKO ELEKTRONISKO PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻU

PADOME

2022

SATURA RĀDĪTĀJS

SATURA RĀDĪTĀJS	2
Tekstā lietotie saīsinājumi un paskaidrojumi	3
I KOPSAVILKUMS	4
II SITUĀCIJAS APRAKSTS	7
1. Tiesiskais pamats	7
2. Vēsturiskais konteksts	10
3. Identificētās problēmas	11
4. Riski, ja situācija nemainās	15
5. Reformas mērķi	21
III RISINĀJUMS	25
1. Sabiedrisko mediju finansēšanas modeļi	25
2. Citu ES valstu pieredze sabiedrisko mediju finansēšanā	27
3. Esošais Latvijas sabiedrisko mediju finansēšanas modelis	35
4. Nākotnes finansēšanas modeļu alternatīvu izvērtējums	40
4.1. Finansējumu veido fiksēta valsts budžeta daļa	41
4.2. Finansējums, kas saistīts ar noteiktu nodokļu ieņēmumiem	44
4.3. Sabiedrisko mediju nodoklis	48
5. Secinājumi	53
6. Pārmaiņu gaita	54

Tekstā lietotie saīsinājumi un paskaidrojumi

BMIC – Baltijas Mediju izcilības centrs

EBU – Eiropas Raidorganizāciju apvienība

EPLL – Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums

KM – Kultūras ministrija

LR – valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību “Latvijas Radio”

LSM.lv – sabiedrisko mediju vienotais ziņu portāls, multimedialā platforma

LTV – valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību “Latvijas Televīzija”

MK – Ministru kabinets

NEPLP – Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

SEPL – sabiedriskais elektroniskais plašsaziņas līdzeklis

SEPLL – Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums

SEPLP – Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

VK – Valsts kontrole

VKKF – Valsts kultūrkapitāla fonds

I KOPSAVILKUMS

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (SEPLP) pēc tās locekļu ievēlēšanas un darba uzsākšanas 2021.gada 4.augustā, pamatojoties uz Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likuma (SEPLL)¹ pārejas noteikumu 8.punktā minēto, ka “sešu mēnešu laikā pēc tam, kad atbilstoši šā likuma prasībām ir izveidota Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome pilnā sastāvā, tā iesniedz Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai koncepciju par sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu finansēšanas modeli, kas nodrošinās neatkarīgu, atbilstošu un prognozējamu sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu finansējumu un piecu gadu laikā sasniegs Eiropas vidējam finansējuma līmenim līdzvērtīgu apjomu” ir izstrādājusi Koncepciju par sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu finansēšanas modeļa maiņu (turpmāk – koncepcija).

Koncepcijā iezīmēts tiesiskais pamats un vēsturiskais konteksts, kurā SEPLP balstījās, izstrādājot koncepciju un piedāvājot sabiedrisko mediju finansēšanas modeļu alternatīvas un izvirzot savu redzējumu par Latvijas apstākļiem piemērotāko alternatīvu. Koncepcijā apzināta aktuālā situācija Latvijas sabiedrisko mediju finansiālā nodrošinājuma jautājumos, identificējot esošās situācijas problēmas un norādot uz riskiem, ja situācija netiks mainīta un Latvijas sabiedrisko mediju – valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Latvijas Televīzija" (LTV) un valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Latvijas Radio" (LR) – finansējuma modelis netiks būtiski uzlabots.

Šī koncepcija turpina ar SEPLL pieņemšanu sāktu sabiedrisko mediju pārvaldības reformu, un, SEPLP ieskatā, tā ir skatāma ciešā kopsakarībā ar Koncepciju par vienota sabiedriskā elektroniskā plašsaziņas līdzekļa izveidi un darbību. Reformas noslēdzošā posma mērķis ir izveidot vienotu sabiedrisko mediju, kam ir nodrošināts neatkarīgs un prognozējams, Eiropas vidējam līmenim atbilstošs finansējums, lai augstā profesionālā kvalitāte un ar atbildīgumu sabiedrības priekšā īstenotu SEPLL definētos sabiedrisko mediju darbības pamatprincipus un mērķus.

Izstrādājot koncepciju, SEPLP iepazinās ar Eiropas valstīs pastāvošajiem sabiedrisko mediju finansēšanas modeļiem un pēdējo gadu tendencēm šajā jomā, padziļināti analizējot trīs valstu – Lietuvas, Somijas un Dānijas – pieredzi. Koncepcijas izstrādē tika izmantoti Eiropas Raidorganizāciju apvienības (*European Broadcasting Union* – EBU) dati par sabiedrisko mediju finansējumu

¹ <https://likumi.lv/ta/id/319096-sabiedrisko-elektronisko-plassazinas-lidzeklu-un-to-parvaldibas-likums>

EBU dalībvalstīs, tai skaitā Latvijā. Konceptijas izstrādes gaitā tika izveidota darba grupa, kurā SEPLP konsultējās ar LR un LTV pārstāvjiem, savukārt finansēšanas modeļu alternatīvas izstrādāja eksperti no finanšu un juridisko konsultāciju kompānijas SIA “KPMG Baltics”.

Pamatojoties uz spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem un dažādiem pētījumiem, kā arī apkopojot konsultācijās, iesniegtajos ziņojumos un darba grupas darbā iegūto informāciju, SEPLP šajā koncepcijā piedāvā sabiedrisko mediju finansēšanas modeļu alternatīvas, izvērtējot tās pēc šādiem kritērijiem:

1. Neatkarīgs no politiskās un cita veida ietekmes;
2. Godīgs, caurspīdīgs un atbildīgs;
3. Kvalitatīvs un daudzveidīgs saturs;
4. Ilgtermiņa attīstības vīzija un iesaiste radošo industriju attīstībā.

Koncepcijā ir pamatots, kādēļ šobrīd Latvijā pastāvošais sabiedrisko mediju finansēšanas modelis neatbilst nevienam no šiem kritērijiem. Tas nenodrošina neatkarību no politiskās ietekmes, kas ir fundamentāls priekšnosacījums to darbībai, kā arī nedod iespēju plānot ilgtermiņa attīstības pasākumus, kas ietver arī saistību veidošanu ar sadarbības partneriem.

Esošajā budžeta plānošanas ciklā, sabiedriskajiem medijiem ir grūtības efektīvi plānot mediju saturu, ņemot vērā to, ka informācija par plānoto dotācijas apmēru tiek saņemta gada beigās, bet gala lēmums tikai pēc valsts budžeta apstiprināšanas.

Saskaņā ar EBU datiem Latvijas sabiedrisko mediju finansējuma apjoms 2020.gadā bija trešais zemākais Eiropas Savienībā. 2020.gadā vidējais sabiedrisko mediju finansējuma līmenis Eiropā bija 0,16% no IKP, savukārt Latvijas sabiedrisko mediju finansējums sasniedza tikai 0,10% no IKP.

Saskaņā ar provizoriskiem aprēķiniem, lai 2027.gadā sasniegtu vidējo Eiropas sabiedrisko mediju finansēšanas līmeni – 0,16% no IKP – Latvijas sabiedrisko mediju budžetam būtu jāpieaug līdz 54,8 miljoniem eiro. Lai to izdarītu, sākot ar 2023.gadu, LR un LTV kopējais budžets būtu jāpalielina par 3,43 miljoniem eiro vidēji katru gadu piecu gadu periodā.

SEPLL definētā uzdevuma izpildīšanai koncepcijā tālākai izvērtēšanai aprakstīti trīs iespējami modeļi:

1. Finansējumu veido fiksēta valsts budžeta daļa – finansējuma apmērs tiek noteikts atbilstoši fiksētam procentam no kopējā plānotā budžeta apmēra nākamajam gadam;
2. Finansējums, kas sasaistīts ar nodokļu ieņēmumiem – līdzīgi kā Lietuvas gadījumā, kur finansējuma apmēru veido noteikts apjoms no iepriekšējā gada nodokļu ieņēmumiem;

3. Sabiedrisko mediju nodoklis – līdzīgi kā Somijas gadījumā (no 2022.gada tiek ieviests arī Dānijā), kur sabiedrisko mediju nodoklis ir progresīvs un tiek piemērots gan iedzīvotājiem, gan uzņēmumiem.

Izvērtējot modeļus pēc iepriekš minētajiem kritērijiem, SEPLP par piemērotāko sabiedrisko mediju finansējuma modeli uzskata sasaisti ar noteiktu nodokļu (IIN un akcīzes nodokļi) ieņēmumiem. Modelis paredz novirzīt sabiedrisko mediju finansēšanai 1,3% no IIN kopbudžeta ieņēmumiem un 2,12% no akcīzes nodokļu kopbudžeta ieņēmumiem, sākot ar 2027. gadu.

EBU dati skaidri apliecina korelāciju starp sabiedrisko mediju finansējumu un to pakalpojumu kvalitāti un auditorijas sasniedzamību. Tādēļ jauna Latvijas sabiedrisko mediju finansēšanas modeļa ieviešanas mērķis ir nodrošināt LR un LTV iespējas īstenot SEPLL definētos sabiedrisko mediju darbības pamatprincipus, jo starptautiskā pieredze apliecina, ka pietiekami finansēti sabiedriskie mediji:

- Veido kvalitatīvu saturu, kam iedzīvotāji vairāk uzticas krīžu situācijās;
- Veicina iedzīvotāju uzticību demokrātijai un mazina korupcijas riskus;
- Lielu savu programmas daļu velta ziņu un aktuālo norišu raidījumiem;
- Veido vairāk satura bērniem un jauniešiem, mazākumtautībām un cilvēkiem ar īpašām vajadzībām;
- Veicina ekonomiku, jo sabiedrisko mediju finansējums atbalsta vietējās radošās industrijas;
- Rada un saglabā nacionālās kultūras vērtības.

Minētie aspekti uzsver sabiedrisko mediju īpašo lomu strādāt visu sabiedrības grupu interesēs, atspoguļot visu nozaru aktualitātes, stiprināt demokrātisku valsts iekārtu un veicināt iedzīvotāju labklājību. Tas ir iemesls, kādēļ sabiedriskajiem medijiem to universālo uzdevumu dēļ ir nepieciešams īpašs, no citām specifiskām jomām atšķirīgs finansēšanas modelis.

Modelim ir jābūt institucionāli nostiprinātam, lai tas nodrošinātu sabiedrisko mediju neatkarību no politisko vai citu ietekmes grupu spiediena, vienlaikus tam ir jābūt atbilstošam valstī pastāvošajiem normatīvajiem aktiem un institucionālajai iekārtai, kā arī solidāram ar sabiedrības iespējām tos finansēt.

Auditorijas pētījumi apliecina, ka Latvijas sabiedriskie mediji šobrīd nepietiekami uzrunā gados jaunu auditoriju, tādēļ finansēšanas modeļa maiņas viens no galvenajiem mērķiem ir palielināt investīcijas bērniem un jauniešiem paredzēta satura veidošanā.

Ieguldījumi nepieciešami arī citām auditorijas grupām domāta digitālā satura attīstībā, jo arvien vairāk cilvēku medijus patērē interneta vidē, savukārt mūsdienīgi satura formāti prasa investēt jauno tehnoloģiju izmantošanā.

Šie aspekti ir kļuvuši vēl jo svarīgāki, ņemot vērā, ka sabiedriskajiem medijiem ir jābūt vadošajam instrumentam Latvijas informatīvās telpas stiprināšanā, pretojoties pēdējos gados pieaugušajai dezinformācijas plūsmai.

Jauna finansēšanas modeļa ieviešana ļaus prognozējami un plānveidīgi atjaunot sabiedrisko mediju tehnoloģisko nodrošinājumu un cita veida infrastruktūru, veidot papildu oriģinālsaturu, pilnveidot žurnālistu profesionālās prasmes, aktīvāk iesaistīties citu radošo industriju darbā, kā arī veicinātu skaidrāku sabiedriskā pasūtījuma plānošanu un nostiprinātu pārskatāmu atskaitīšanos par izlietoto finansējumu un sasniegtajiem rezultātiem.

II SITUĀCIJAS APRAKSTS

1. Tiesiskais pamats

Darbā pie koncepcijas SEPLP vadījās no spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, attīstības plānošanas sistēmas un konceptuāliem dokumentiem.

2010.gadā pieņemtajā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam („Latvija 2030”)² teikts, ka “nepieciešams veikt sabiedrisko radio un televīzijas apraides tīklu un sistēmu modernizāciju, nodrošinot stabilu un kvalitatīvu valsts radio un TV programmu uztveršanu visā valstī, it sevišķi attālākās lauku teritorijās un pierobežā”.

Latvijas Nacionālās attīstības plānā 2014.-2020.gadam³ bija iezīmēta vīzija: “Latvijas sabiedrībai kopumā un dažādām tās grupām ir iespēja gūt informāciju vienotā, savstarpēji saistītā un uzticamā informācijas telpā. Tas panākts, koncentrējot resursus sabiedriskā medija attīstīšanai un uzturēšanai. Nodrošinot iedzīvotājiem interesantu, analītisku, uzticamu un Latvijā veidotu informācijas piedāvājumu, tiek panākts, ka tas ir saistošs visiem valsts iedzīvotājiem – arī tiem, kas uz laiku devušies dzīvot un strādāt ārpus valsts.”

Nacionālās attīstības plāna 2021.-2027. gadam⁴ rīcības virziena „Saliedētība”, uzdevums (410) paredz: “Sabiedrisko mediju patstāvības nodrošināšana, tehnoloģiju, infrastruktūras un satura modernizēšana; atbalsta pasākumi nacionālās informatīvās telpas daudzveidības (plurālisma) nodrošināšanai, kvalitatīva mediju satura ražošanai un satura pieejamības nodrošināšanai tā lietotājiem reģionos, pierobežā un cilvēkiem ar funkcionālajiem traucējumiem.”

², <http://polsis.mk.gov.lv/documents/3323>

³ <https://likumi.lv/ta/id/253919-par-latvijas-nacionalo-attistibas-planu-2014-2020-gadam>

⁴<https://likumi.lv/ta/id/315879-par-latvijas-nacionalo-attistibas-planu-20212027-gadam-nap2027>

2019.gadā apstiprinātajā Nacionālās drošības koncepcijā⁵ sabiedriskajiem medijiem īpaši veltītas vairākas rindkopas: “Latvijas sabiedriskie mediji ir daļa no nacionālās drošības sistēmas, jo tiem ir būtiska loma saliedētas sabiedrības veidošanā. Sabiedrisko mediju attīstību ierobežo un to izešanu no reklāmas tirgus kavē ierobežotais valsts finansējums, kas ir jāpalielina. Ieguldot līdzekļus sabiedriskajos medijos, ir jāattīsta to interneta platformas un jāpilnveido to kvalitāte, tādā veidā konkurējot ar komercmedijiem.”

“Sabiedriskajiem medijiem ir jāuzrunā dažādas mērķauditorijas un tiem ir jābūt pieejamiem visā Latvijas teritorijā. Viena no Latvijas sabiedrisko mediju specifiskajām mērķauditorijām ir Latvijas mazākumtautības. Šai mērķa auditorijai ir jārada un jāpiedāvā kvalitatīva un saprotama alternatīva Krievijas informatīvo telpu pārstāvošajiem informācijas avotiem, nodrošinot izvēles iespējas. Sabiedriskajiem medijiem ir jāatspoguļo arī informācija par norisēm Latvijas reģionos. Tādā veidā tiktu veicināta Rīgas un citu pilsētu iedzīvotāju informētība par reģionu aktualitātēm, vairojot reģionu pievilcību un sekmējot to attīstību. Vienlaikus tiktu demonstrēts, ka Rīgā arī ir interese par reģionu iedzīvotāju problēmām, mazinot reģionu iedzīvotāju atstumtības sajūtu,” teikts Nacionālās drošības koncepcijā.

“Stabila Latvijas ekonomikas izaugsme ilgtermiņā ir svarīgs priekšnoteikums, lai valsts varētu nodrošināt finansējumu nacionālajai drošībai svarīgu mērķu sasniegšanai, piemēram, atvēlot valsts aizsardzības finansēšanas vajadzībām vismaz 2% no iekšzemes kopprodukta, palielinot finansējumu iekšējās drošības stiprināšanai, sabiedriskajiem medijiem un citām jomām, kas pastarpināti ir saistītas ar nacionālo drošību,” norādīts Nacionālās drošības koncepcijā.

Arī Mediju politikas pamatnostādņēs 2016.-2020.gadam sabiedrisko mediju finansējuma jautājums definēta kā viena no pastāvošajām problēmām, paredzot, ka sabiedrisko mediju finansējumam 2018.gadā jāsasniedz 0,15% no IKP un 2020.gadā 0,19% no IKP līmenis⁶.

“(.) Latvijas Televīzijas un Latvijas Radio finansējums ir viens no zemākajiem Eiropā. Ja vidēji Eiropas sabiedriskajiem medijiem valsts (sabiedriskā) finansējuma apjoms ir 0,2% no IKP, tad Latvijas sabiedriskie mediji 2013.gadā saņēma 0,1% no IKP. EBU norāda uz savstarpēji saistītiem faktoriem – finansējuma apjomu un sabiedrisko mediju satura kvalitāti. Finansējuma trūkums neļauj sabiedriskajiem medijiem pilnībā izvērst modernizācijas projektus un attīstīties interneta vidē, kas ļautu piesaistīt lielāku jauniešu auditoriju, un tādējādi kalpot par neatkarīgas, kvalitatīvas un daudzveidīgas mediju vides

⁵ <https://likumi.lv/ta/id/309647-par-nacionalas-drosibas-koncepcijas-apstiprinasanu>

⁶ <https://likumi.lv/ta/id/286455-par-latvijas-mediju-politikas-pamatnostadnem-2016-2020-gadam>

balstiem un pilsoniskās apziņas veidotājiem,” teikts Mediju politikas pamatnostādņēs⁷.

Deklarācijā par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību⁸ uz sabiedrisko mediju darbību attiecināts 166.uzdevums: “Stiprināsim nacionālo mediju telpu un nodrošināsim valsts atbalstu daudzveidīga, kvalitatīva mediju satura veidošanai latviešu valodā. Īstenojam sabiedrisko mediju pakāpenisku iziešanu no reklāmas tirgus.”

Valdības rīcības plānā⁹ deklarācijas iecerēto darbību īstenošanai paredzēts pasākums, kas pilnībā saskan ar šī koncepcijas mērķi: “Īstenot sabiedrisko mediju pārvaldības reformu, nodrošinot sabiedrisko mediju iziešanu no reklāmas tirgus un ieviešot ilgtspējīgu finansēšanas modeli.”

Pasākuma plānotais darbības rezultāts plānā definēts kā “izstrādāts un ieviests ilgtspējīgs sabiedrisko mediju finansēšanas modelis, tādējādi palielinot medijiem tirgū pieejamo finanšu apjomu un stiprinot Latvijas mediju vides ekosistēmu un paaugstinot mediju vides drošumspēju, t.sk. palielinātas sabiedrisko un komerciālo mediju iespējas veidot kvalitatīvu oriģinālsaturu un uzlabota mediju uzņēmējdarbības vides pievilcība: 1) nodrošināta sabiedrisko mediju iziešana no reklāmas tirgus, atbilstoši paaugstinot valsts dotācijas apjomu; 2) ieviests neatkarīgs un ilgtspējīgs sabiedrisko mediju finansēšanas modelis”.

Savukārt kopš 2021.gada 1.janvāra spēkā esošā SEPLL pārejas noteikumu 8.punkts paredz, ka “sešu mēnešu laikā pēc tam, kad atbilstoši šā likuma prasībām ir izveidota Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome pilnā sastāvā, tā iesniedz Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai koncepciju par sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu finansēšanas modeli, kas nodrošinās neatkarīgu, atbilstošu un prognozējamu sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu finansējumu un piecu gadu laikā sasniegs Eiropas vidējam finansējuma līmenim līdzvērtīgu apjomu”.

SEPLP vadījusies no EBU deklarētajām¹⁰ sabiedrisko mediju darbības pamatvērtībām – plaša pieejamība, neatkarība, izcilība, daudzveidība, atbildība, inovācijas.

Koncepcijas izstrāde balstās arī EBU definētajos sabiedrisko mediju darbības pamatprincipos – nodrošināt satura kvalitāti; nodrošināt viedokļu un uzskatu daudzveidību; sekmēt satura pieejamību; veicināt satura oriģinalitāti, radošumu; sekmēt mediju un informācijas pratību.

⁷ <https://likumi.lv/ta/id/286455-par-latvijas-mediju-politikas-pamatnostadnem-2016-2020-gadam>

⁸ <https://www.mk.gov.lv/lv/media/532/download>

⁹ <https://www.mk.gov.lv/lv/darbibu-regulejosie-dokumenti>

¹⁰ https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/EBU-Empowering-Society_EN.pdf

2.Vēsturiskais konteksts

Sākot darbu pie koncepcijas, SEPLP izvērtēja līdzšinējo pieredzi sabiedrisko mediju darbībā un pārvaldībā.

2013.gada 7.janvārī Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (NEPLP) apstiprināja Latvijas Sabiedriskā medija koncepciju¹¹, kas paredzēja piecu gadu laikā izveidot vadošo mediju Latvijā, apvienojot LTV, LR un interneta platformas.

Koncepcijas detalizācijas projekta ietvaros (08.2012 – 12.2012), tika izstrādāta jauna sabiedriskā medija satura un organizācijas stratēģija (juridisko, pārvaldes, organizācijas, tehnoloģisko platformu un telpu risinājumu modeļu salīdzinājums), kā arī medija nākotnes finanšu budžets, finansējuma modeļi un triju attīstības iespēju izmaksu un ieguvumu salīdzinājums.

Attiecībā uz vēlamo sabiedriskā medija finansējumu, koncepcija paredzēja būtiski palielināt medija budžetu. Tika plānots, ka daļu no pieauguma veidotu lielāka valsts budžeta dotācija, bet daļu – lielāki pašu ieņēmumi no reklāmas laika pārdošanas. Šāds modelis vairs nav iespējams pēc tam, kad SEPLL likums vairs nepieļauj komerciālo reklāmu pārraidīšanu sabiedrisko mediju ēterā.

NEPLP sagatavotā koncepcija netika realizēta, jo 2013.gada 11.jūnija sēdē Valda Dombrovskā vadītais Ministru kabinets, atkārtoti izskatot šo jautājumu, nolēma atgriezties pie šī jautājuma izskatīšanas koalīcijas padomē, jo vienai no valdības koalīcijā esošajām partijām bija iebildumi pret koncepcijas projekta apstiprināšanu iesniegtajā variantā¹².

Laikā starp NEPLP izstrādātās koncepcijas izskatīšanu un 2021.gada 4.augustu, kad darbu sāka SEPLP, mediju politikā un nozarē Latvijā ir notikušas ievērojamas pārmaiņas, kuru nepieciešamība daļēji bija jau iezīmēta NEPLP koncepcijā un kuras tieši skar sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbību.

2015.gadā izveidota un darbu sākusi KM Mediju politikas nodaļa, kura koordinē Mediju politikas pamatnostādņu izstrādes, pieņemšanas un izpildes procesu. 2018.gadā pieņemti grozījumi Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā¹³, paredzot, ka no 2021.gada 1.janvāra sabiedriski mediji pamet komerciālās reklāmas tirgu, un nodrošinot LR un LTV finansiālu kompensāciju no valsts budžeta līdzekļiem.

¹¹<https://www.neplpadome.lv/lv/sakums/sabiedriskie-mediji/jaunais-sabiedriskais-elektroniskais-medijs/>

¹² <http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2013-06-11>

¹³<https://likumi.lv/ta/id/299941-grozijumi-elektronisko-plassazinas-lidzeklu-likuma>

2020.gada novembrī pieņemts un 2021.gada 1.janvārī spēkā stājies jauns un īpaši sabiedrisko mediju darbību un pārvaldību regulējošs likums – SEPLL –, kas nodala sabiedrisko mediju pārvaldības funkciju no visas nozares regulatora NEPLP, novēršot ieilgušu interešu konfliktu.

Jaunais likums detalizēti definē sabiedriskā pasūtījuma veidošanas un izpildes kārtību, ievieš galvenā redaktora un ombuda amatu, kā arī paredz īpašu sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu valdes locekļu atlases un apstiprināšanas kārtību un regulē citus ar sabiedrisko mediju darbību saistītus jautājumus.

2021.gada maijā NEPLP apstiprināja jaunu Latvijas sabiedrisko mediju sabiedriskā labuma izvērtēšanas metodoloģiju¹⁴, kas paredz jaunus principus sabiedriskā pasūtījuma darbības rezultātu izvērtēšanai un kas tiks pilnībā ieviesta 2022.gada laikā, apkopojot pēc jaunās metodoloģijas iegūtos datus un nosakot jaunas bāzes vērtības sabiedriskā pasūtījuma izpildes turpmākam vērtējumam.

Sabiedriskā pasūtījuma plānošanas un īstenošanas kārtība NEPLP uzraudzībā būtiski uzlabota un pastiprināta arī pēc 2018.gadā publiskotajiem Valsts kontroles revīzijas par sabiedriskā pasūtījuma īstenošanu secinājumiem un ieteikumiem¹⁵.

Laikā kopš 2013.gada, kad valdībā tika vērtēts sabiedrisko mediju apvienošanas modelis, ir notikušas būtiskas izmaiņas ģeopolitiskajā situācijā Eiropā, pastiprinājusies dezinformācijas izplatība un Latvijas informatīvās telpas apdraudējums. Šie faktori atspoguļojas 2019.gadā pieņemtajā Nacionālās drošības koncepcijā, kurā mediju nozarei un informatīvajai telpai pievērsta īpaša uzmanība no nacionālās drošības viedokļa.

3. Identificētās problēmas

Mediju nozares eksperti norāda, ka tieši finansēšanas veids ir pats galvenais aspekts, kas nosaka sabiedrisko mediju politisko neatkarību un darbības patstāvību.¹⁶ Tiek uzskatīts, ka visaugstāko mediju neatkarības pakāpi nozīmē automātiski pieaugošas abonentmaksas, bet viszemāko – ikgadējs piešķirums no parlamenta vai valdības.¹⁷

¹⁴https://www.neplpadome.lv/lv/assets/documents/Normative%20Akti/Sabiedriska_labuma_metodologija_20.05.2021.pdf

¹⁵ <https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslektas-revizijas/vai-sabiedriska-pasutijuma-planosana-un-istenosana-ir-organizeta-merktiecigi>

¹⁶ Ibarra K.A., Nord L.W., (2014), "Public Service Broadcasting Under Pressure: Comparing Government Policies in Spain and Sweden 2006-2012", *Javnost – The Public*, 73.lpp.

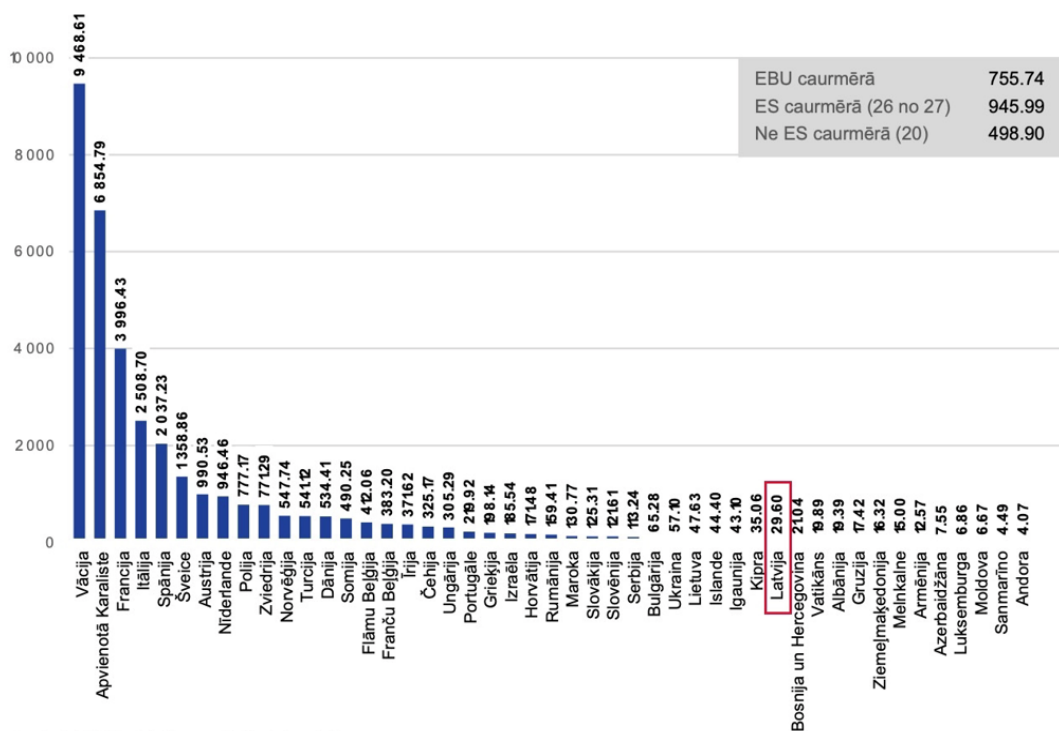
¹⁷ Hanretty C., (2010), "Explaining the De Facto independence of Public Broadcasters", *British Journal of Political Science*, 85.lpp.

Saskaņā ar jaunākajiem EBU apkopotajiem datiem, Latvijas sabiedrisko mediju finansējums 2020.gadā (LR un LTV kopējais budžets – 29,9 milj. eiro) bija viens no zemākajiem Eiropā.

Attēls Nr.1. Sabiedrisko mediju budžets Eiropā – valstu līmenis (2020). Avots: EBU.

SABIEDRISKO MEDIJU BUDŽETS – VALSTU LĪMENIS

(miljoni EUR, 2020)

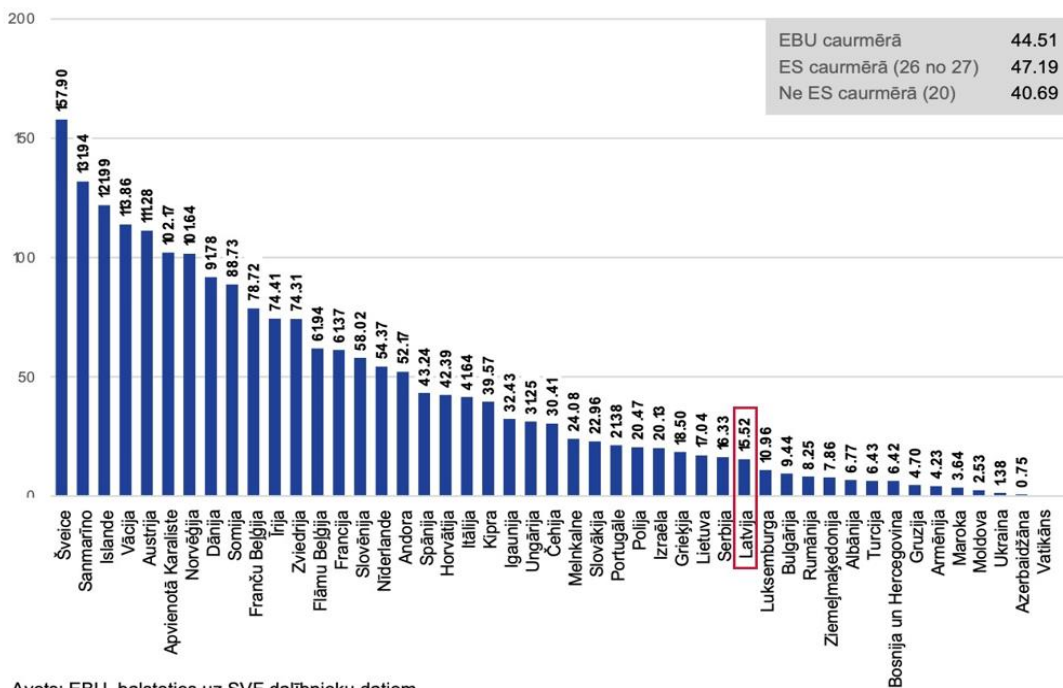

Avots: EBU, balstoties uz dalībnieku datiem

Arī rēķinot sabiedrisko mediju budžetu uz vienu iedzīvotāju, Latvija 2020.gadā bija starp visvājāk finansētajām Eiropas valstīm, ievērojami atpaliekot no Eiropas vidējā finansējuma līmeņa.

Attēls Nr.2. Sabiedrisko mediju budžets Eiropā uz vienu iedzīvotāju (2020). Avots: EBU.

SABIEDRISKO MEDIJU BUDŽETS UZ VIENU IEDZĪVOTĀJU (EUR, 2020)

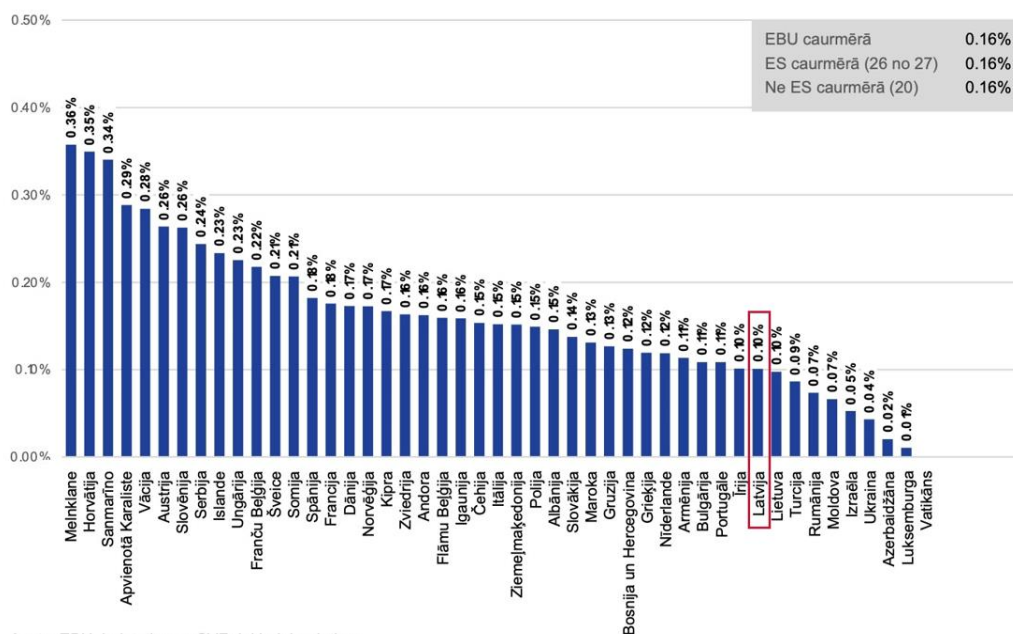

Avots: EBU, balstoties uz SVF dalībnieku datiem.

2020.gadā vidējais sabiedrisko mediju finansējuma līmenis Eiropā bija 0,16% no IKP, savukārt Latvijas sabiedrisko mediju finansējums sasniedza tikai 0,10% no IKP.

Attēls Nr.3. Sabiedrisko mediju budžets Eiropā kā %no IKP. Avots: EBU.

SABIEDRISKO MEDIJU BUDŽETS KĀ % NO IKP (%, 2020)

Avots: EBU, balstoties uz SVF dalībnieku datiem.

Līdz ar to ir pamats uzskatīt, ka Latvijas sabiedrisko mediju finansējums neatbilst EBU definētajiem pamatprincipiem¹⁸, pēc kuriem tiek vērtēta konkrētā finansējuma modeļa atbilstība un efektivitāte. Saskaņā ar EBU principiem, sabiedrisko mediju finansējumam jābūt:

1. Stabilam un pietiekamam – balstoties uz to, ka sabiedrisko mediju mērķis nav peļņas gūšana un tiem ir noteiktas satura prasības, finansējuma modelim jāspēj nodrošināt sabiedrisko mediju kvalitātes līmeņa uzturēšanu un attīstības pasākumu plānošanu. Finansējuma apmēram ir jāatbilst sabiedrisko mediju izdevumu apmēram un ideālā gadījumā jābūt piešķirtam uz ilgāku laika periodu.

2. Neatkarīgam no politiskas ietekmes – sabiedrisko mediju neatkarība kā viens no galvenajiem darbības kritērijiem ir ietverts arī Eiropas Padomes Rekomendācijās 187 (2009) par sabiedrisko mediju finansēšanu, kas nosaka, ka finansējuma modelim jāspēj nodrošināt sabiedrisko mediju neatkarību no politikas ietekmes¹⁹. Ir jānodrošina tāds finansējuma piešķiršanas mehānisms, kas sabiedrības intereses nostāda centrā un spēj nodrošināt, ka citas intereses, piemēram, politiskas vai komerciālas, neietekmē finansējuma apmēru vai tā izlietojumu. Ir nepieciešams ieviest skaidru procedūru, ar kuras palīdzību tiktu regulāri izvērtēti, kā konkrētais finansējuma modelis palīdz nodrošināt mediju neatkarību, kas iekļauj arī neatkarīgu ekspertu vērtējumu par sabiedrisko mediju finansējuma apmēru un tā izlietojumu.

3. Godīgam un attaisnojamam – sabiedrisko mediju finansējumam jābūt gan pietiekamam, gan godīgam, proti, jānodrošina finansējuma efektīva un lietderīga izmantošana, mediju objektivitāte un augsta satura kvalitāte, kā arī medijiem jā rūpējas, lai tiktu veicinātas demokrātiskās, sociālās un kultūras vērtības. Izvēlētajam finansējuma modelim jābūt efektīvam (palīdz sasniegt sabiedrisko mediju mērķus un pildīt funkcijas), ar zemām administrēšanas izmaksām, un jāņem vērā sociāli-ekonomiskie faktori, lai izvairītos no sabiedrības atbalsta zuduma.

4. Caurspīdīgam un atbildīgam – sabiedriskajiem medijiem ir jāpublicē un regulāri jākomunicē informācija par tiem piešķirto finansējumu un tā izlietojumu. Publisko finansējumu nedrīkst izmantot komerciāla satura finansēšanai, un visām izmaksām ir jābūt skaidri pamatotām.

Latvijā šobrīd spēkā esošais sabiedrisko mediju finansēšanas modelis kopumā neatbilst EBU definētajiem principiem. Netiek nodrošināta neatkarība no politiskās ietekmes, jo lēmumi par valsts budžeta dotācijas apjomu tiek pieņemti valdošajā koalīcijā, atbilstoši tās politiskajiem uzstādījumiem, ikgadējā valsts budžeta plānošanas procesa ietvaros. Sabiedriskajiem medijiem, lai iegūtu attīstībai nepieciešamos līdzekļus, katru gadu ir jāiesniedz pieprasījums Finanšu

¹⁸ https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/EBU-Legal-Focus-Pub-Fund_EN.pdf

¹⁹ <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17763&lang=en>

ministrijā, bet lēmums par finansējuma piešķiršanu vai nepiešķiršanu kļūst skaidrs tikai līdz ar nākamā gada valsts budžeta apstiprināšanu gada beigās. Pastāvot šādai kārtībai, nav iespējams plānot ilgtermiņa attīstības pasākumus, kā arī ir sarežģīti tos īstenot, jo, ja galīgais lēmums par nākamā gada budžetu tiek pieņemts īsi pirms attiecīgā gada sākumā, ir ļoti grūti veikt pienācīgu plānošanu.

Valsts kontroles revīzijā par laika posmu no 2016.gada 1.janvāra līdz 2017.gada 31.decembrim kā viens no secinājumiem tika izvirzīts, ka LTV un LR neveic pietiekamus finanšu ieguldījumus ilgtermiņa vajadzībām. Tāpat revīzijas laikā tika konstatēts, ka neparedzamos apstākļos sabiedriskie mediji var kļūt tieši atkarīgi no politiķu lēmumiem un labvēlības budžeta līdzekļu piešķiršanā.²⁰

Tā kā finansējuma palielināšana vai samazināšana sabiedriskajiem medijiem būtībā ir politisks lēmums, to nevar uzskatīt par caurspīdīgu un atbildīgu, jo tas nav piesaistīts kādam skaidri noteiktam un prognozējamam kritērijam. Šādos apstākļos mazinās sabiedrības izpratne par sabiedrisko mediju finansēšanas principiem, dodot iespēju spekulācijām par to politisko ietekmējamību. Visbeidzot, Latvijas sabiedrisko mediju finansēšanas modeli nevar uzskatīt par stabili un pietiekamu, jo tas ievērojami atpaliek no EBU dalībvalstu vidējā līmeņa, kas apgrūtina ilgtermiņa attīstības pasākumu īstenošanu.

Detalizēts Latvijas sabiedrisko mediju esošā finansēšanas modeļa izvērtējums aprakstīts šīs koncepcijas III daļas 3.nodaļā.

4.Riski, ja situācija nemainās

Ja koncepcijā aprakstītie situācijas risinājumi netiks īstenoti, pastāv risks, ka, turpinoties straujām pārmaiņām mediju lietošanas paradumos un pieaugot dezinformācijas izplatībai, pasliktināsies Latvijas sabiedrisko mediju iespējas pildīt SEPLL noteikto sabiedrisko plašsaziņas līdzekļu stratēģisko mērķi un darboties atbilstoši minētajā likumā aprakstītajiem darbības pamatprincipiem.

Starptautiski veikti pētījumi nepārprotami apliecina, ka pastāv tieša sakarība starp sabiedrisko mediju finansējuma apjomu un to sniegtā sabiedriskā labuma kvalitāti.²¹

EBU, balstoties uz datiem par sabiedrisko mediju darbību un to snieguma novērtējumu organizācijas dalībvalstīs, ziņojumā par sabiedrisko mediju finansējumu 2019.gadā norāda, ka līdzīgi kā iepriekšējos gados bija redzama

²⁰ <https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/vai-sabiedriska-pasutijuma-planosana-un-istenosana-ir-organizeta-merktiecigi>

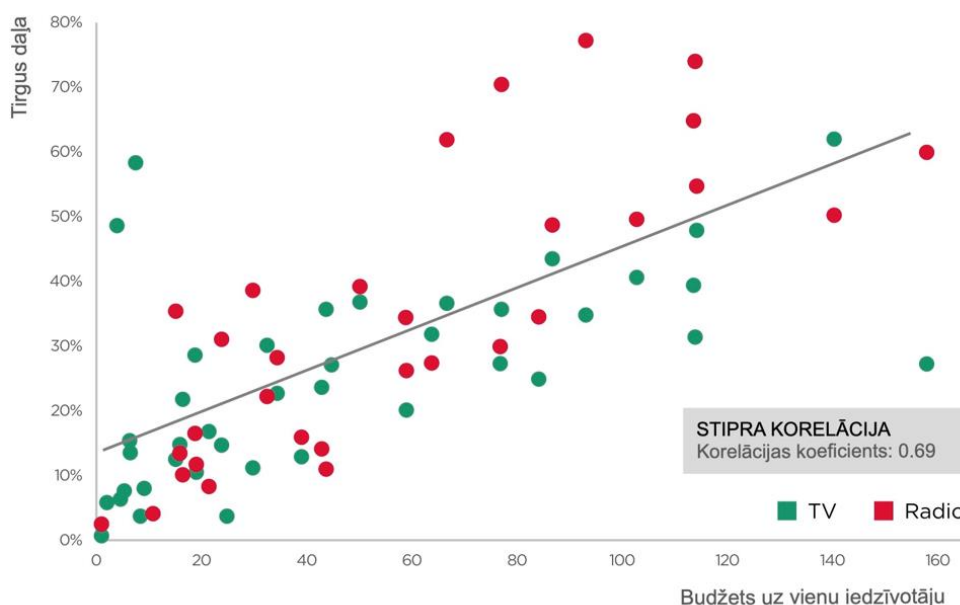
²¹ https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/MIS/login_only/psm/EBU-MIS-How_PSM_Deliver_Value_2021.pdf

pozitīva korelācija starp sabiedrisko mediju finansējumu un sabiedrisko mediju tirgus daļu²².

Pienācīgi finansēti sabiedriskie mediji spēja piesaistīt lielāku skatītāju un/vai klausītāju loku. Attiecīgi sabiedriskajiem medijiem ar ierobežotām finansiālajām iespējām parasti ir mazākas radio un televīzijas tirgus daļas. Tāpēc ir svarīgi nodrošināt atbilstošu finansējumu, lai pēc iespējas vairāk iedzīvotāju saņemtu sabiedrisko mediju veidoto saturu.

*Attēls Nr.4. Sabiedrisko mediju budžets uz vienu iedzīvotāju un korelācija ar tirgus daļu.
Avots: EBU.*

SABIEDRISKO MEDIJU BUDŽETS UZ VIENU IEDZĪVOTĀJU (EUR, 2019) PRET SABIEDRISKO TV UN RADIO TIRGUS DAĻU (% , 2019).

Arī raugoties Baltijas mērogā redzams, ka, lai gan sabiedriskie mediji visās trijās valstīs tiek atzīti par uzticamākajiem, Latvijas sabiedrisko mediju novērtējums iedzīvotāju aptaujā bija zemāks nekā Lietuvā un Igaunijā.²³

Kā minēts iepriekšējā nodaļā, abās kaimiņvalstīs sabiedrisko mediju finansējums ir ievērojami lielāks nekā Latvijā.

²² https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/MIS/login_only/funding/EBU-MIS-Funding_of_PSM_2020_Public.pdf

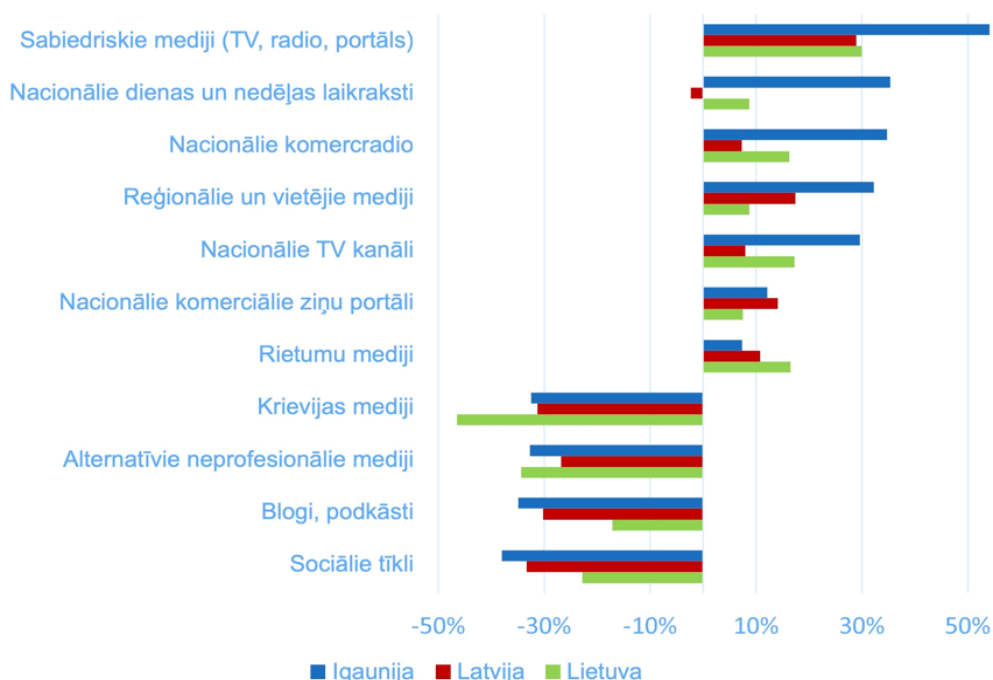
²³ "The role of Media in the Baltics. To trust or not to trust?", 2022, BCME, atrodams: <https://bcme.eu/en/our-work/research/baltic-media-reaserch>

Jānorāda, ka Baltijas Mediju izcilības centra (BMIC) organizētajā iedzīvotāju aptaujā Latvijas sabiedrisko mediju sniegums tika novērtēts krietni zemāk tādās rādītājos kā politiskā ietekmējamība un demokrātijas attīstība.²⁴

Tas varētu būt saistīts ar faktu, ka Latvijā joprojām notiek regulāras diskusijas par to, vai politiķi piešķirs pietiekami daudz finansējuma sabiedriskajiem medijiem, kamēr Lietuvā un Igaunijā šajā jautājumā ir iedibināta daudz skaidrāka kārtība.

Šie dati liecina par risku, ka Latvijas sabiedriskie mediji var nonākt nopietnā uzticības krīzē, ja finansējuma modelis netiks mainīts.

Attēls Nr.5. "Cik uzticami, jūsuprāt, bija šie kanāli, informējot par Covid-19 un pandēmiju?" Dati: BMIC, 2022.

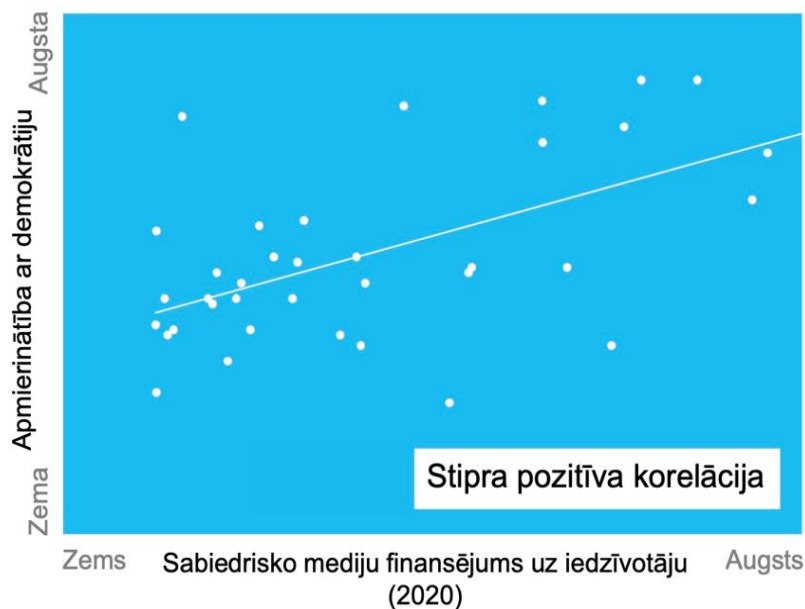

Saskaņā ar EBU ziņojumu, valstīs ar finansiāli labāk nodrošinātiem sabiedriskajiem medijiem iedzīvotāji ir vairāk apmierināti ar demokrātiju un valstīs ar spēcīgākiem sabiedriskajiem medijiem iedzīvotājiem ir mazāka tendence ietekmēties no maldinošām vai viltus ziņām, kā tas redzams attēlos Nr.6. un Nr.7.

²⁴ "The role of Media in the Baltics. To trust or not to trust?", 2022, BCME, atrodams: <https://bcme.eu/en/our-work/research/baltic-media-reaserch>

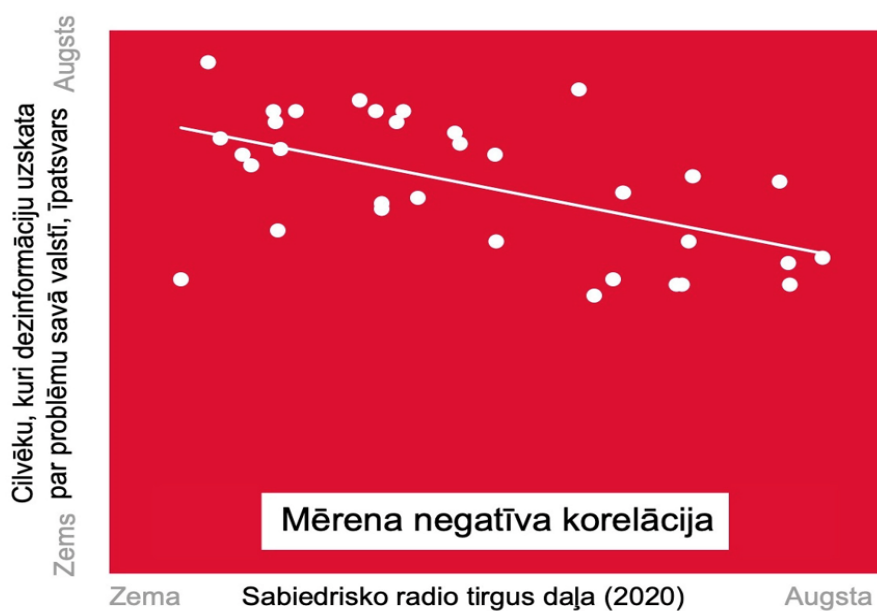
Attēls Nr.6. Sabiedrisko mediju finansējums uz vienu iedzīvotāju (2020); apmierinātība ar demokrātiju. Avots: EBU.

Cilvēki valstīs ar labāk finansētiem sabiedriskajiem medijiem ir vairāk apmierināti ar demokrātijas darbību savā valstī.

Attēls Nr.7. Lielākas sabiedrisko mediju auditorijas ir saistītas ar mazākām bažām par dezinformāciju. Avots: EBU.

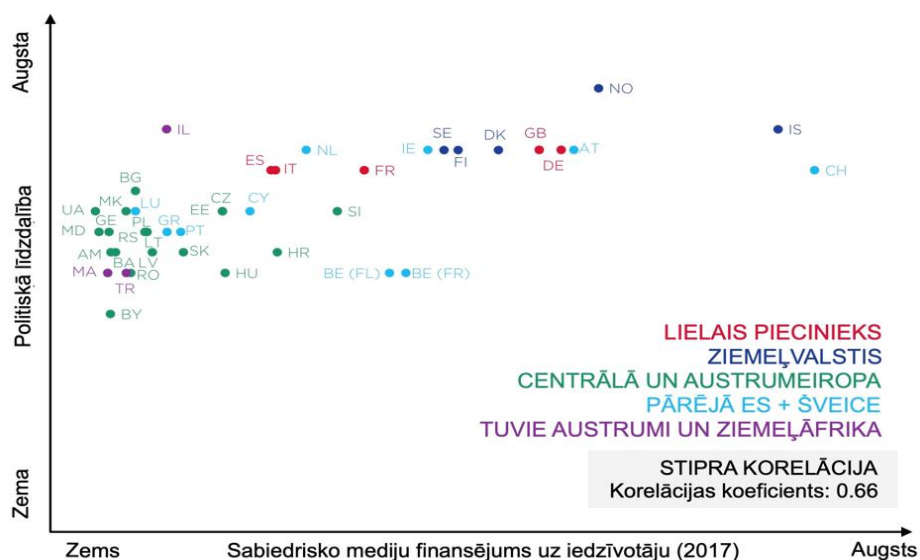
Lielākas sabiedrisko mediju auditorijas saistītas ar mazākām bažām par dezinformāciju.

Valstīs, kuru sabiedriskajiem medijiem ir lielāks finansējums, ir novērojama augstāka iedzīvotāju politiskā līdzdalība un zemāki korupcijas riski.

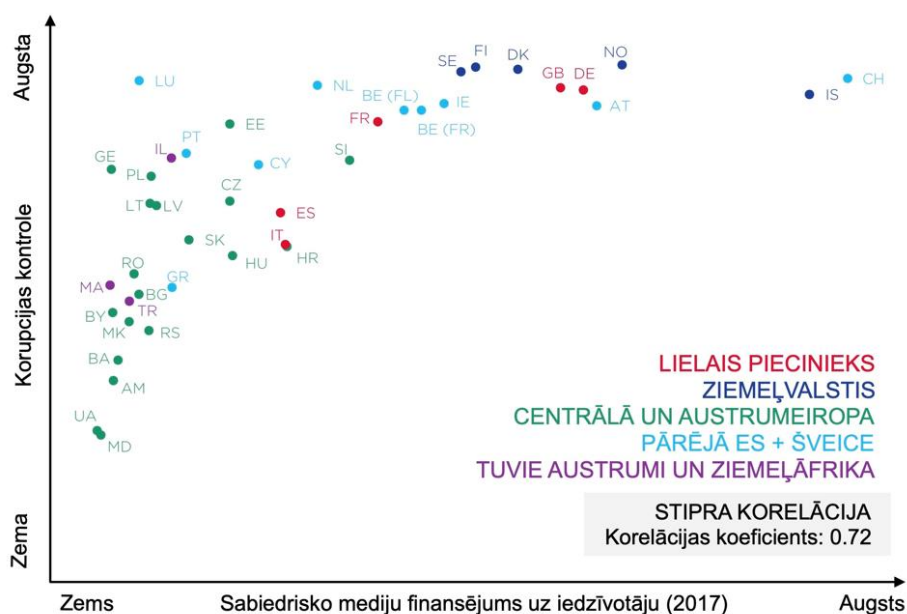
Attēls Nr.8. Sabiedrisko mediju finansējums uz iedzīvotāju un politiskā līdzdalība. Avots: EBU.

SABIEDRISKO MEDIJU FINANSĒJUMS UZ IEDZĪVOTĀJU UN POLITISKĀ LĪDZDALĪBA

Attēls Nr.9. Sabiedrisko mediju finansējums uz vienu iedzīvotāju; korupcijas kontrole. Avots: EBU.

SABIEDRISKO MEDIJU FINANSĒJUMS UZ IEDZĪVOTĀJU UN KORUPCIJAS KONTROLE

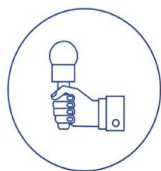

EBU dati rāda, ka sabiedriskajiem medijiem ir ļoti svarīga loma iedzīvotāju informēšanā un cīņā pret dezinformāciju. Ziņu un aktuālo norišu raidījumi ir apjoma ziņā lielākais tematiskais žanrs sabiedrisko mediju programmās.

Krīzes brīžos iedzīvotāji sliecas uzticēties vairāk tieši sabiedrisko mediju ziņu raidījumiem un tos arī vairāk lieto, turklāt būtiski ir tas, ka šī tendence novērojama arī gados jaunas auditorijas vidū.

Attēls Nr.10. Iedzīvotāji pievēršas sabiedrisko mediju ziņām krīzes brīžos. Avots: EBU.

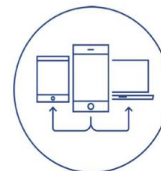
Krīžu gadījumos cilvēki pievēršas SM ziņām

Krīzes laikā cilvēki vairāk pievēršas SM vakara ziņām: ikdienas skatīšanās caurmērā **+20%**

Jauni cilvēki krīzes laikā vairāk pievēršas SM vakara ziņām: ikdienas skatīšanās caurmērā **+44%**

SM ziņu portālu dienā sasniedz 2,6 reizes vairāk auditorijas, jo Covid-19 krīzes laikā cilvēki pievēršas uzticamām ziņām tiešsaistē

EBU dalīborganizāciju sniegtā informācija arī liecina par sabiedrisko mediju finansējuma ietekmi uz valstu ekonomiku. Saskaņā ar EBU aprēķiniem, viens sabiedriskajos medijos investētais eiro ekonomikai dod 2,5-2,7 EUR pienesumu²⁵.

Sabiedriskie mediji un to radītais kultūras saturs ir būtisks ieguldījums valsts radošo industriju darbā, kas īpaši bija jūtams Covid-19 pandēmijas laikā, kad, slimības apkarošanai noteikto ierobežojumu dēļ, ierastā kultūras dzīve bija praktiski apstājusies un industrijā strādājošajiem bija ļoti nozīmīgi iesaistīties ar sabiedrisko mediju saturu saistītajās un finansētajās aktivitātēs.

²⁵ https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/MIS/login_only/psm/EBU-MIS-How_PSM_Deliver_Value_2021.pdf

5.Reformas mērķi

Šajā koncepcijā piedāvāto pārmaiņu mērķis izriet no SEPLL pārejas noteikumu 8.punkta, kas paredz, ka SEPLP pusgada laikā pēc darba uzsākšanas izstrādā arī koncepciju sabiedrisko mediju finansēšanas modelim, kas nodrošinās neatkarīgu, atbilstošu un prognozējamu sabiedrisko plašsaziņas līdzekļu finansējumu un piecu gadu laikā sasniegs Eiropas vidējam finansējuma līmenim līdzvērtīgu apjomu.

Pārmaiņu mērķis ir panākt, lai ieviestais sabiedrisko mediju finansēšanas modelis atbilstu šādiem kritērijiem, kas izriet no SEPLL 3.pantā definētajiem sabiedrisko mediju darbības pamatprincipiem:

1. Neatkarība no politiskās un citu pušu ietekmes

Finansējuma apmēram un piešķiršanas mehānismam jānodrošina, ka sabiedrisko mediju darbību neietekmē spēcīgu ietekmes pušu vēlmes, piemēram, politiskās vides dalībnieki vai kādu ekonomisko grupu lobījs. No tā izriet, ka finansējuma apmēram, kas tiek piešķirts sabiedriskajiem medijiem, jābūt nesaistītam ar tā brīža politiskajām prioritātēm un jābūt sasaistītam ar neatkarīgiem finansējuma avotiem.

2. Godīgi, caurspīdīgi un atbildīgi

Finansējuma apmēram jābūt godīgam un atbildīgam, t.i., jābūt samērīgam ar iedzīvotāju spēju maksāt par sabiedrisko mediju pakalpojumu, tādējādi sabiedriskajiem medijiem nezaudējot sabiedrības atbalstu un popularitāti.

Savukārt finansēšanas modelim jābūt caurspīdīgam, kas nozīmē, ka sabiedriskajiem medijiem piešķirto līdzekļu avoti ir izsekojami un pārbaudāmi. Tāpat atbildīgs finansēšanas modelis paredz pēc iespējas zemākas tā administrēšanas izmaksas. Šī kritērija izpildei vienlīdz svarīga ir SEPLP īstenotā informācijas atklāšanas un komunikācijas prakse.

3. Augstas kvalitātes, daudzveidīgs saturs

Balstoties uz to, ka sabiedrisko mediju mērķis nav peļņas gūšana, finansējuma apjomam ir jābūt atbilstošam sabiedrisko mediju satura veidošanas vajadzībām un jāspēj nodrošināt kvalitāti. Tāpēc jāparedz atbilstošs resursu apjoms analītikai un pētniecībai, kā arī žurnālistu profesionālo prasmju attīstīšanai.

Tāpat, tā kā sabiedriskajiem medijiem ir jāstrādā visas sabiedrības interesēs, tam jāspēj sasniegt daudzveidīga auditorija, tādēļ nepieciešami līdzekļi dažāda satura veidošanai. Lai nodrošinātu augstākminētā izpildi, finansēšanas modelim jāspēj nodrošināt ikgadējs finansējuma palielinājums un pakāpeniska tuvošanās Eiropas vidējam sabiedrisko mediju finansējuma apmēram²⁶ (šī ziņojuma ietvaros līdz 2027.gadam).

4. Ilgtermiņa attīstība un iesaiste radošo industriju izaugsmē

Finansēšanas modelim jābūt plānveidīgam un jānodrošina sabiedrisko mediju attīstības plānošanas dokumentos izvirzīto mērķu un rezultātīvo rādītāju sasniegšana.

Tas nozīmē, ka sabiedriskajiem medijiem jāspēj kvalitatīvi plānot ilgtermiņa ieguldījumus gan satura, gan infrastruktūras attīstībā, un cita starpā darboties arī kā vienam no Latvijas radošo industriju dzinējspēkiem, sadarbojoties ar neatkarīgajiem producentiem un citiem medijiem kvalitatīva satura radīšanā un izplatīšanā. Lai to īstenotu, sabiedrisko mediju finansējumam jābūt prognozējamam un paredzamam.

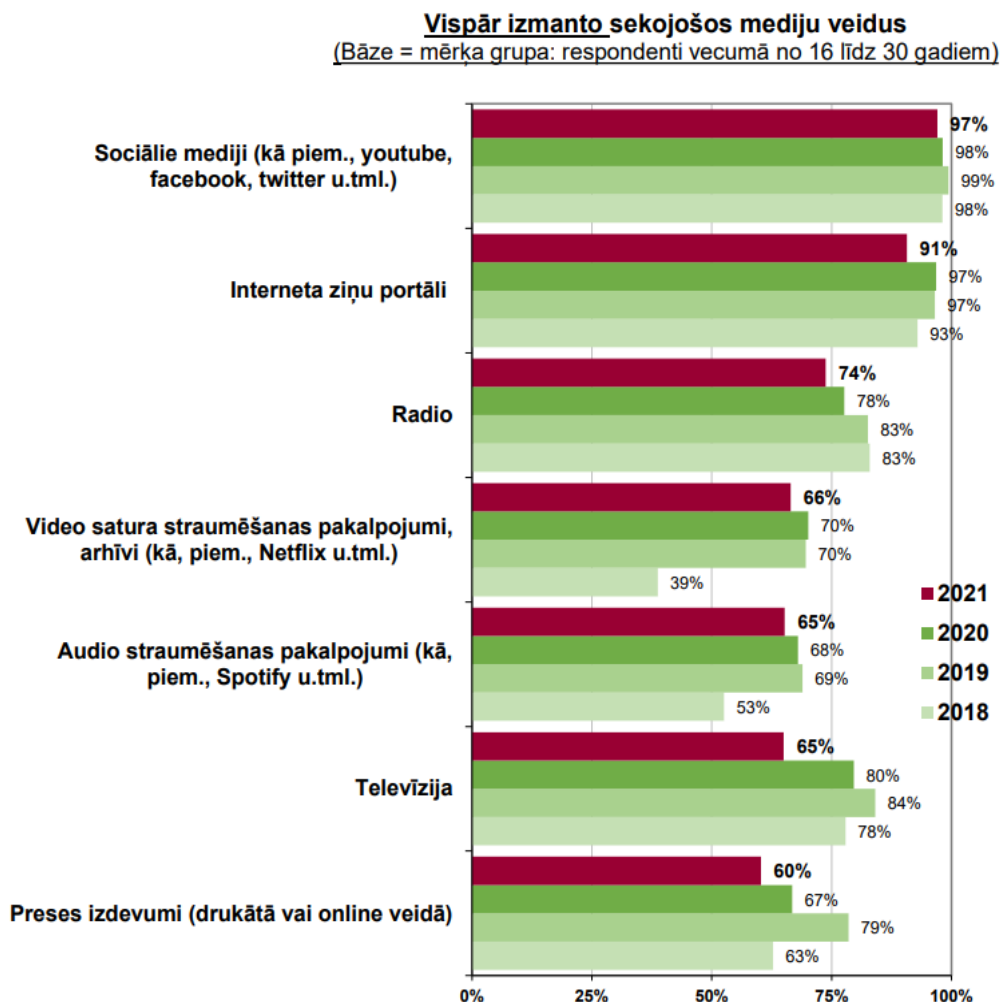
Strādājot pietiekama finansējuma apstākļos, viens no galvenajiem sabiedrisko mediju mērķiem būs lielākas gados jaunas auditorijas piesaistīšana, kas lielā mērā ir atkarīga no mūsdienu tehnoloģiju izmantošanas, kas savukārt ir saistīta ar būtiskiem ieguldījumiem mediju infrastruktūrā.

NEPLP 2021.gada pētījums par Latvijas iedzīvotāju mediju lietošanas paradumiem demonstrē, ka gados jaunāki respondenti arvien biežāk mediju saturu lieto interneta vidē, kamēr gados vecāki respondenti vairāk izvēlas tradicionālos medijus²⁷.

²⁶ <https://likumi.lv/ta/id/319096-sabiedrisko-elektronisko-plasazinas-lidzeklu-un-to-parvaldibas-likums>

²⁷ https://www.neplpadome.lv/lv/assets/documents/Petijumi/P%C4%93t%C4%ABjums_par_Latvijas_iedz%C4%ABvot%C4%81ju_medijprat%C4%ABbu_un_mediju_satura_lieto%C5%A1anas_paradumiem_2021.pdf

Attēls Nr.11. Latvijas jauniešu izvēle mediju patēriņā. Avots: NEPLP, "Latvijas Fakti" 2021.gada Pētījums par Latvijas iedzīvotāju medijpratību un mediju satura lietošanas paradumiem.

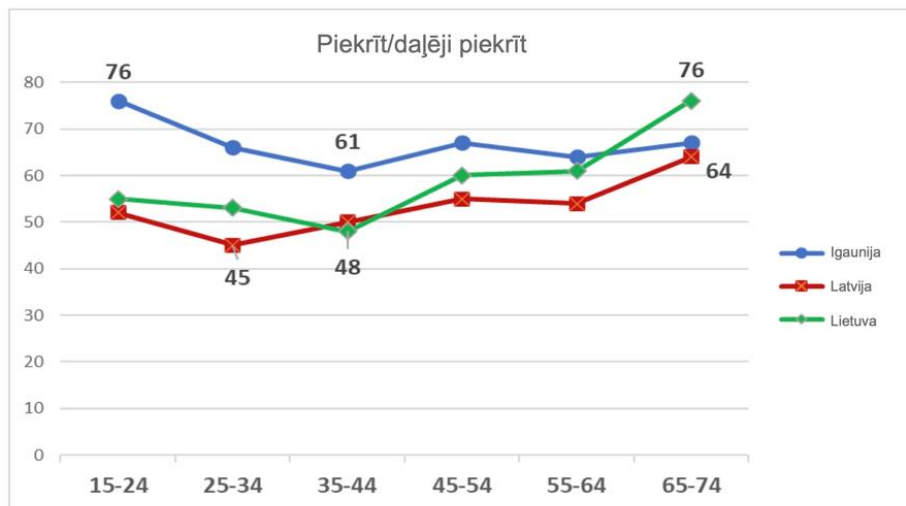

Savukārt BMIC pētījumā “Mediju loma Baltijas valstīs. Uzticēties vai neuzticēties?”²⁸ triju Baltijas valstu pētnieki secina, ka, salīdzinājumā ar kaimiņvalstīm Latvijā jaunāko paaudžu pārstāvji viszemāk novērtē profesionālas žurnālistikas nozīmi demokrātijas attīstībā, un it īpaši liela atšķirība te vērojama salīdzinājumā ar jauniešiem Igaunijā, kur sabiedrisko mediju finansējums daudzus gadus ir bijis ievērojami augstāks nekā Latvijā.

²⁸ <https://www.bcme.eu/en/our-work/research/baltic-media-reaserch>

Attēls Nr.12. Kā Baltijas valstīs dažādas vecuma grupas novērtē profesionālas žurnālistikas nozīmi demokrātijas attīstībā. Avots: BMIC pētījums “Mediju loma Baltijas valstīs. Uzticēties vai neuzticēties?”, 2021.

Vai profesionālai žurnālistikai ir nozīmīgs ieguldījums demokrātijas attīstībā? (vecuma grupas), %

Sekojošā auditorijas un mediju lietošanas tendencēm, pēdējo gadu laikā Latvijas sabiedriskie mediji, īstenojot digitālās attīstības stratēģijas, ir pievērsuši nopietnu uzmanību satura izplatīšanai dažādās digitālās platformās.

Lai iesākto varētu turpināt, ir nepieciešami regulāri ieguldījumi satura veidošanā un digitālā satura apjoma palielināšanā. Būtiska sabiedrisko mediju mērķauditorija ir mazākumtautības, kuru sekmīgai uzrunāšanai jāturpina pilnveidot 2021.gadā darbu sākušās mazākumtautību platformas darbība.

Neatrisinot augstāk minētās problēmas, sabiedriski mediji riskē neizmantot visas iespējas gan esošā auditorijas īpatsvara saglabāšanai, gan jaunas auditorijas sasniegšanai, it īpaši jaunākās paaudzes, ar citiem mediju lietošanas paradumiem, vidū.

Ja sabiedriskie elektroniski plašsaziņas līdzekļi zaudē esošo auditoriju, tai pārceļoties uz citām satura izplatīšanas platformām digitālajā vidē, kā arī netiek pietiekami sasniegta bērnu, pusaudžu un jauniešu auditorija, tad tas rada ilgtermiņa riskus valsts demokrātiskajai iekārtai, informatīvajai telpai un nacionālās kultūras un identitātes kopšanai un saglabāšanai.

III RISINĀJUMS

1. Sabiedrisko mediju finansēšanas modeļi

Saskaņā ar EBU apkopojumu par sabiedrisko mediju finansējuma modeļiem²⁹ EBU valstīs ir atšķirīga pieeja finansējuma ieguvei, taču visbiežāk tiek izmantoti šādi modeļi (situācija 2020. gadā):

- Finansējums no valsts budžeta līdzekļiem (31 EBU valsts);
- Finansējums ārpus valsts budžeta līdzekļiem (2 EBU valstis);
- Abonentmaksas (21 EBU valsts);
- Finansējuma piešķiršana izsoles veidā (3 EBU valstis).

Finansējums no valsts budžeta līdzekļiem

Šis modelis paredz līdzekļu piešķirumu no valsts budžeta līdzekļiem no viena vai vairāku resoru portfeliem. Stabils ekonomikas attīstības periodā šāds modelis nodrošina stabilu un nepārtrauktu finansējuma plūsmu, kā arī neietver sarežģītas administratīvas procedūras. Tomēr sabiedrisko mediju finansējums ir tieši atkarīgs no dažādiem faktoriem kā, piemēram, ikgadējā budžeta apmērs un politiskās prioritātes, rīcības virzieni, kā arī dažādu lobiju ietekme. Tādējādi finansējuma apmērs no valsts budžeta līdzekļiem ir grūtāk prognozējams (īpaši gadījumos, kad nav definēts budžeta daļas piešķiruma apmērs vai tas nav saistīts ar makroekonomikas rādītājiem konkrētajā gadā) un rada politiskas ietekmes risku, tādējādi mazinot sabiedrisko mediju neatkarību.

Finansējums ārpus valsts budžeta līdzekļiem

Šī modeļa ietvaros sabiedriskie mediji saņem finansējumu no alternatīva avota ārpus valsts budžeta līdzekļiem, piemēram, mērķa fonda. Šāds finansējuma modelis tiek īstenots divās EBU valstīs – Somijā un Zviedrijā. Abās valstīs fonda līdzekļus veido ienākumi no sabiedrisko mediju nodokļa, kas tiek ieturēti no iedzīvotāju ienākumiem.

Šāda finansēšanas modeļa galvenās priekšrocības ir neatkarība no politiskās ietekmes un ekonomikas rādītājiem, finansējuma apmēra prognozējamība, kas ļauj plānot ilgtermiņa ieguldījumus. Jāņem vērā, ka nodokļa likme ir proporcionāla iedzīvotāju ienākumam, pieļaujot samazinātas likmes vai izņēmuma gadījumus, tādējādi neradot būtisku negatīvu ietekmi uz sabiedrību. Tai pat laikā, radot tiešu saikni starp sabiedriskajiem medijiem un iedzīvotājiem,

²⁹ https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/MIS/members_only/funding/EBU-MIS_Funding_of_PSM_2020.pdf

palielinās sabiedrisko mediju atbildība nodrošināt lietotājiem saistošu un kvalitatīvu saturu.

Abonentmaksas

Atšķirībā no speciālas nodevas abonentmaksas parasti tiek piemērotas indivīdiem vai mājsaimniecībām, kuru īpašumā ir vismaz viens televizors vai radio aparāts, tādējādi sasaistot sabiedrisko mediju pakalpojumu izmantošanu ar to darbības finansēšanu. Saskaņā ar EBU datiem 2019.gadā mājsaimniecības Eiropas Savienībā (ES) par abonementu maksāja vidēji 135 EUR gadā³⁰.

Abonementa maksas nodrošina neatkarību no politiskās ietekmes vai ekonomikas rādītājiem, kā arī ļauj prognozēt un plānot finansējuma apmēru. Neraugoties uz to, tiek novērota atteikšanās no šāda finansējuma modeļa³¹, galvenokārt šādu iemeslu dēļ:

- Pieaug iedzīvotāju skaits, kas izmanto sabiedrisko mediju pakalpojumu citās ierīcēs (piemēram, mobilajā tālrunī un datorā), tādēļ nav iespējams iekasēt abonentmaksu atbilstoši faktiskajam sabiedrisko mediju lietojumam;
- Nepieciešams veidot un uzturēt atsevišķu abonentmaksas iekasēšanas un apstrādes sistēmu;
- Tradicionāli abonentmaksas nav progresīvas, proti, nav sasaistītas ar iedzīvotāju spēju to maksāt, izņemot gadījumos, kad to nepiemēro pārāk zemu ienākumu dēļ.

Šāda mehānisma ieviešana valstīs, kurās līdz šim nav tikusi piemērotas abonentmaksas, būtu sarežģīta un visticamāk novestu pie mediju lietotāju skaita būtiska samazinājuma un nelegālas pakalpojumu izmantošanas, t.i., lietojot sabiedriskos medijus, taču nemaksājot abonentmaksas.

Finansējuma piešķiršana izsoles veidā

Šāda modeļa ietvaros sabiedrisko mediju finansējums tiek piešķirts izsoles veidā, rīkojot konkursu par noteikta satura veidošanu. Parasti līdzekļi tiek piešķirti no atsevišķa fonda (līdzīgi kā finansējums ārpus valsts budžeta līdzekļiem). Šāda modeļa ietvaros sabiedriskie mediji konkurē ar komerciālajiem medijiem, kas var radīt priekšrocības gala lietotājam – uzlabotu mediju saturu. Kā trūkums šim modelim no sabiedrisko mediju perspektīvas ir tas, ka var tikt samazināts tiem piešķirtais valsts finansējums, pārdalot daļu no tā izsoles rīkošanai.

³⁰

https://www.gis.at/fileadmin/user_upload/Documents/EBUMIS_Licence_Fee_2020_public_.pdf

³¹ <https://publications.parliament.uk/pa/cm5801/cmselect/cmcomeds/156/15609.htm>

2.Citu ES valstu pieredze sabiedrisko mediju finansēšanā

Lai noteiktu dažādu sabiedrisko mediju finansējuma modeļu stiprās un vājās puses, kā arī identificētu Latvijai piemērotāko modeli, tika veikta citu ES valstu pieredzes izpēte, padziļināti analizējot 3 valstis ar dažādiem finansējuma modeļiem:

- **Lietuva**, kur sabiedriskie mediji tiek finansēti no valsts budžeta līdzekļiem, taču dotācijas apjoms ir fiksēts kā daļa no konkrētu nodokļu ieņēmumiem;
- **Somija**, kur sabiedrisko mediju finansējumu veido ienākumi no sabiedrisko mediju nodevas, kas tiek piemērota iedzīvotājiem un uzņēmumiem;
- **Dānija**, kur sabiedrisko mediju finansējumu veido abonementa maksa un tiek īstenota arī mediju satura izsole.

Apkopojot informāciju par izvēlēto valstu un Latvijas makroekonomiskajiem un sociāldemogrāfiskajiem rādītājiem, secināms, ka Latvijai ir viszemākie ekonomikas rādītāji, t.i., iekšzemes kopprodukts (IKP), t.sk., uz vienu iedzīvotāju, bet tajā pašā laikā kopējais valdības gala izdevumu īpatsvars pret IKP ir salīdzināms ar Lietuvas rādītāju. Dānijai ir visaugstākie ekonomikas rādītāji, salīdzinot ar pārējām valstīm, un tā ir vienīgā no izvēlētajām valstīm, kurā novērojama pozitīva demogrāfijas tendence, kā arī otra zemākā pensijas vecuma iedzīvotāju proporcija no kopējā iedzīvotāju skaita. Šie un citi dati atspoguļoti tabulā zemāk.

Tabula Nr.1. Izvēlēto valstu un Latvijas makroekonomikas un sociāldemogrāfiskie rādītāji. Avots: KPMG, balstoties uz publiski pieejamu informāciju.

	Rādītājs	Dānija	Latvija	Lietuva	Somija
Nacionālie konti	IKP pašreizējās cenās, milj. EUR (Eurostat, 2020)	312 517	29 511	49 507	236 169
	IKP uz vienu iedzīvotāju pašreizējās cenās, EUR (Eurostat, 2020)	53 600	15 530	17 710	42 700
	Kopējie valdības gada ienākumi, miljardi. EUR (IMF, 2020)	166	11	17	122
	Kopējie valdības gada izdevumi uz vienu iedzīvotāju, EUR (IMF & World Bank, 2020)	28 877	6 556	7 470	24 336
	Kopējo valdības gada izdevumu īpatsvars % pret IKP (IMF, 2020)	53.8	42.5	42.7	57.0
Sociāl-demogrāfiskie rādītāji	Iedzīvotāju skaits zem darbaspējas vecuma (15-19 g.), % no kopējās populācijas (Eurostat & World Bank, 2020)	2.8	0.2	0.3	1.4
	Iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā (20-64 g.), % no kopējās populācijas (Eurostat & World Bank 2020)	82.1	83.8	84.0	82.3

Teritorija Nabadzības Bezdarbs Darba samaksa sīkstinis	Iedzīvotāju skaits pensijas vecumā (65 g. un vairāk), % no kopējās populācijas (Eurostat & World Bank 2020)	1.7	2.0	2.1	1.5
	Vidējais mājsaimniecības lielums, personu skaits (Eurostat, 2015)	2.1	2.4	2.2	2.0
	Dabiskais iedzīvotāju pieaugums, % pret iepriekšējo periodu (Eurostat, 2020)	1.1	-5.9	-6.6	-1.6
	Vidējais gada bruto atalgojums, EUR (OECD, 2020)	60 195	16 741	16 075	42 769
	Gada vidējie mājsaimniecību izmantojamie ienākumi (rīcībā esošie ienākumi, atskaitot nodokļus), EUR (Eurostat, 2015)	35 593	9 068	8 444	33 262
	Bezdarba līmenis, % no kopējā darbaspēka (IMF, 2020)	5.6	8.1	8.5	7.8
	Nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars no iedzīvotāju kopskaita (Eurostat, 2020)	16.8	25.1	24.5	15.9
	Valsts teritorija, km ² (World Bank, 2020)	40 000	62 090	62 630	303 920

Turpmāk raksturota katras norādītās valsts pieeja sabiedrisko mediju finansēšanai un darbībai.

Lietuva

Sabiedriskais medijs “Lietuvas Nacionālais radio un televīzija” (LRT) nodrošina trīs radio stacijas, trīs TV kanālus (tai skaitā programmu diasporai), kā arī interneta portālu LRT.lt, kas nodrošina saturu gan lietuviski, gan angļu un krievu valodā, kā arī uzglabā audiovizuālus materiālus publiski pieejamā arhīvā³².

Finansējuma modelis

Līdzīgi kā Latvijā LRT 2016.gadā izgāja no reklāmas tirgus, līdz ar to valsts budžeta finansējums veido pārliecinoši lielāko LRT ieņēmumu daļu.

Kopš 2015.gada LRT ikgadējā finansējuma apmērs ir tieši saistīts ar valsts ekonomikas rādītājiem iepriekšējā gadā. Finansējumu veido:

- 1% no iedzīvotāju ienākumu nodokļa (IIN) ieņēmumiem – iepriekš šis apjoms bija 1,5%; kopš 2021.gada 1.janvāra tas ticis samazināts;
- 1,3% no akcīzes nodokļa ieņēmumiem.

Saskaņā ar LRT informāciju 2020.gadā saņemtais finansējums bija 46,3 miljoni EUR jeb 1,38 EUR uz vienu iedzīvotāju mēnesī vai 16,56 EUR gadā. Pēc

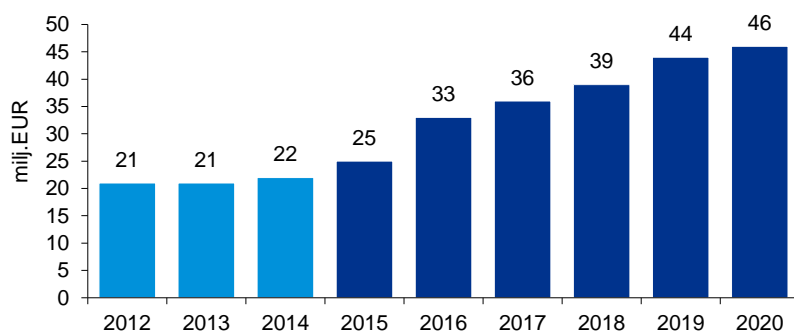
³² <https://apie.lrt.lt/en>

EBU datiem, Lietuvas sabiedriskā medija finansējums 2020.gadā bija līdzvērtīgs 0,10% no IKP.

2020.gadā galvenās LRT izmaksu pozīcijas bija satura nodrošināšana (61,6%) un personāla izmaksas (31,6%). LRT iemaksas valsts budžetā bija 13,11 miljoni EUR, proti, viena piektā daļa no saņemtā valsts finansējuma nonāca atpakaļ valsts budžetā nodokļu un nodevu formā.³³

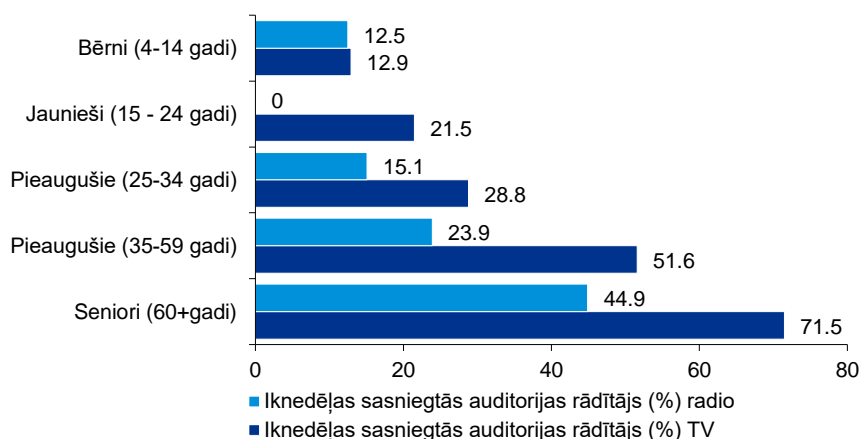
Kopš finansējuma modeļa maiņas, pārejot no valsts dotācijas uz fiksētu finansējuma apmēra daļu no valsts ekonomikas rādītājiem, būtiski un stabili pieauguši LRT ieņēmumi.

Attēls Nr.13. LRT ieņēmumi periodā 2012. – 2020.gads. Avots: KPMG, balstoties uz EBU un LRT datiem.

Saskaņā ar EBU datiem, LRT auditorija kopš jaunā finansējuma modeļa izmaiņas ir pieaugusi.

Attēls Nr.14. Iknedēļas sasniegtās auditorijas rādītājs (%) pa vecuma grupām 2020.gadā. Avots: KPMG, balstoties uz EBU datiem.

Saskaņā ar EBU datiem, kopš 2015.gada LRT televīzijas tirgus daļa vidēji pieaugusi par 4,5%, un 2019.gadā bija 14,8%. 2017.gadā mainījās pieeja, kā

³³ <https://apie.lrt.lt/en>

nosaka radio tirgus daļu, līdz ar to nav iespējams līdzvērtīgi salīdzināt radio tirgus daļas izmaiņas, taču kopējā tendence iezīmē tirgus daļas samazināšanos, un 2019.gadā tā bija 13,4%. 2020.gadā uzlabojās LRT reitingi, LRT TELEVIZIJA kļuvis par otro lielāko Lietuvas televīzijas kanālu. Tāpat palielinājās LRT RADIJAS klausītāju skaits un LRT.lt lietotāju skaits – portāla lietotāju skaits palielinājās par 35%.³⁴

Saskaņā ar LRT sniegto informāciju pāreja no valsts dotācija modeļa uz finansējuma sasaisti ar valsts ekonomikas rādītājiem tika veikta vairāku iemeslu dēļ, no kuriem galvenie ir:

- Lai nodrošinātu sabiedrisko mediju neitralitāti un neatkarību no politikas ietekmes (arī citu pušu ietekmes, izejot no reklāmas tirgus). Iepriekš katru gadu budžeta izdevumu plānošanas procesā, finansējuma piešķirumi bija saistīti ar tā brīža politikas prioritātēm, kā ietvaros nereti noritēja plašas diskusijas par finansējuma nepieciešamību sabiedriskajiem medijiem;
- Kad valdība samazināja LRT finansējumu ekonomikas krīzes rezultātā 2008. – 2009.gadā, sabiedriskais medijs nespēja nodrošināt saistību izpildi, konkrēti, veikt nepieciešamos maksājumus par signāla pārraidi Lietuvas Nacionālam radio un televīzijas centram. Tā rezultātā tika pat apsvērta samazināt LRT pakalpojumu apmēru;
- Lai uzlabotu finanšu plānošanas procesu un būtu iespēja plānot ilgtermiņa ieguldījumus un attīstību.

Apkopojot augstākminēto, redzams, ka kopš pārejas uz jauno finansējuma modeli, ir stabili un ievērojami pieaudzis ikgadējā LRT finansējuma apmērs un ir izdevies palielināt sabiedriskā medija neatkarību no politiskās, kā arī citu pušu ietekmes. Tāpat redzams, ka stabili palielinās LRT televīzijas tirgus daļa un 2020.gadā par 35% pieauga interneta portāla lietotāju skaits, kas liecina par stabilu sabiedriskā medija attīstību.

Somija

Sabiedriskais medijs Somijā ir Somijas Nacionālā raidorganizācija (Yle), kas nodrošina sešas radio stacijas un četrus televīzijas kanālus, kā arī trīs interneta portālus un mobilo aplikāciju, kas nodrošina straumēšana servisu, un to saturu somu, zviedru, krievu u.c. valodās, kā arī sniedz piekļuvi audiovizuālajiem materiāliem publiski pieejamā arhīvā.

Finansējuma modelis

Līdz 2013.gadam Somijā sabiedrisko mediju finansēšanai tika izmantota abonentmaksa, bet šobrīd Yle finansējums pamatā balstās uz sabiedrisko mediju nodokli jeb Yle nodokli, kas 2020.gadā veidoja 98,7% no kopējiem raidorganizācijas ienākumiem. Nodoklis tiek iekasēts speciālā fondā, kas nav

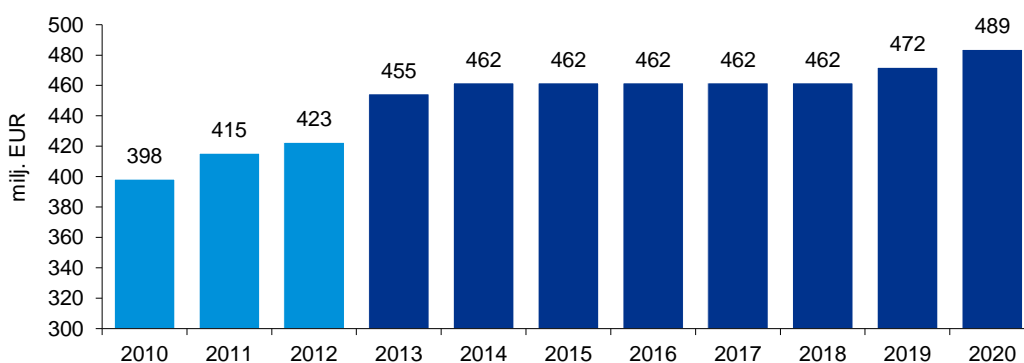
³⁴ EBU Member profiles. Media intelligence service. December 2020

iekļauts valsts gada budžetā, un katru gadu no fonda kopējās summas tiek atskaitīts 10% PVN nodoklis. 2020.gadā Yle nodokli sastādīja:

- Privātpersonām: 2,5% no ikgadējiem ienākumiem, kas pārsniedz 14 000 EUR, taču nepārsniedzot 163 EUR gadā.³⁵ Piemēram, pie ienākumu apjoma 16 000 EUR gadā Yle nodoklis tiek aprēķināts $(16\ 000 - 14\ 000) * 2,5\% = 50$ EUR;
- Juridiskām personām: nodoklis netiek piemērots uzņēmumiem, kuru ieņēmumi ir mazāki par 50 000 EUR gadā, taču uzņēmumiem virs šī sliekšņa nodokļa likme ir 140 EUR + 0,35% no ienākumiem virs 50 000 EUR (maksimālā gada Yle nodokļa iemaksa uzņēmumiem ir noteikta 3 000 EUR apmērā).³⁶ Piemēram, ja ieņēmumu apmērs gadā ir 55 000 EUR, Yle nodoklis tiek aprēķināts $140 + (55\ 000 - 50\ 000) * 0,35\% = 157,5$ EUR.

Saskaņā ar Yle 2020.gada pārskata informāciju saņemtais finansējums no Yle nodokļa bija 483,7 miljoni EUR, kas bija par 1% vairāk nekā 2019.gadā. Kopš finansējuma modeļa maiņas 2013.gadā, pārejot no abonementa maksas uz sabiedrisko mediju nodokli, Yle publiskā finansējuma apmērs laika posmā no 2014. līdz 2018.gadam ir bijis nemainīgs. Finansējuma stagnācija skaidrojama ar vispārēju ekonomikas lejupslīdi valstī, liedzot palielināt nodokļa likmi sabiedriskajiem medijiem. Pēc 2018.gada finansējuma apmērs ir pakāpeniski pieaudzis. Saskaņā ar EBU datiem 2020.gadā Yle finansējums bija 0,21% no IKP apjomā.

Attēls Nr.15. Yle publiskie ieņēmumi periodā 2010. – 2020.gads. Avots: KPMG, balstoties uz EBU un Yle datiem.

2020.gadā galvenās Yle izmaksu pozīcijas bija personāla izmaksas 232,2 milj. EUR apmērā (48,3%), kas, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir augušas par 4,7% galvenokārt algu pieauguma dēļ.³⁷ Otrā lielākā izmaksu pozīcija bijī citi

³⁵ <https://view.24mags.com/yle/board-directors-reports-and-financial-statements-2020#/page=2>

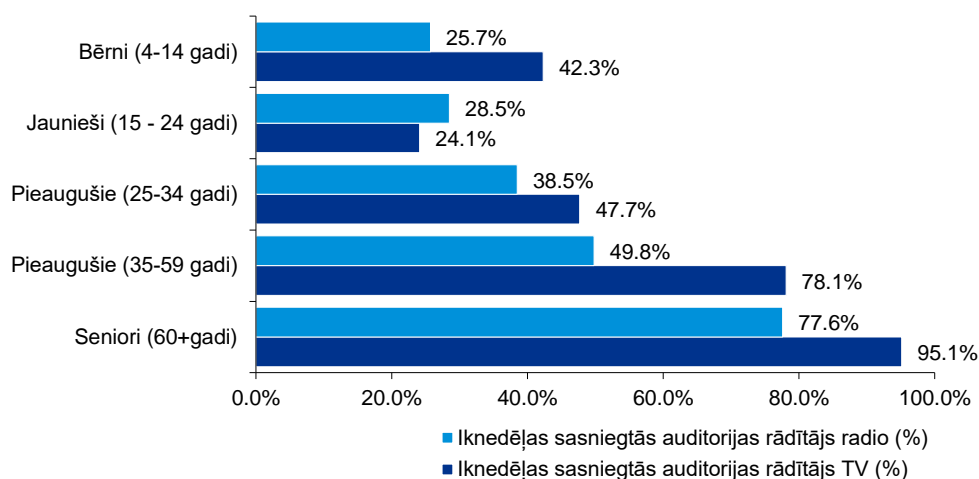
³⁶ turpat

³⁷ <https://view.24mags.com/yle/board-directors-reports-and-financial-statements-2020#/page=14>

saimnieciskie izdevumi 172,6 milj. EUR apmērā (35,8%), kas lielākoties ietver satura raidīšanas, izplatīšanas un autortiesību izmaksas. Yle iemaksas valsts budžetā caur PVN nodokli ar likmi 10% bija 48,4 miljoni EUR.³⁸

Yle sasniegtās auditorijas lielums kopš finansējuma modeļa maiņas nav būtiski mainījies, līdzīgi kā saņemtā finansējuma apjoms.

*Attēls Nr.16. Iknedēļas sasniegtās auditorijas rādītājs (%) pa vecuma grupām 2020.gadā.
Avots: KMPG, balstoties uz EBU datiem.*

Saskaņā ar EBU datiem, kopš 2015.gada Yle televīzijas tirgus daļa saglabājusies stabila – 42,9% 2015.gadā un 43,1% 2020.gadā. 2020.gadā Yle pārsniedza savus stratēģiskos mērķus, sasniedzot 78% no Somijas iedzīvotājiem katru dienu un 96% katru nedēļu (ilgtermiņa mērķis 95%), kā arī translējot 700 tiešraides ziņu raidījumu, kas ir divreiz vairāk nekā gadu iepriekš.³⁹

Par galvenajiem iemesliem Somijas pārejai no abonementa maksas uz sabiedrisko mediju nodokli Yle finansēšanai 2013.gadā tika uzskaitītas vairākas priekšrocības, tostarp:

- Sabiedrisko mediju nodoklis samazina iespēju, ka mājsaimniecības var izvairīties no maksas par sabiedrisko mediju pakalpojumiem, kā tas ir abonentmaksas gadījumā;⁴⁰
- Zemākas ar finansējuma administrēšanu saistītās izmaksas;⁴¹

³⁸ <https://view.24mags.com/yle/board-directors-reports-and-financial-statements-2020#/page=14>

³⁹ <https://yle.fi/aihe/s/10000914>

⁴⁰ [Arvoisa Pääministeri \(coe.int\)](http://Arvoisa.Paaministeri(coe.int))

⁴¹ [This is Yle 2021 \(24mags.com\)](http://This.is.Yle.2021(24mags.com))

- Sabiedrisko mediju nodokļu sistēma tiek uzskatīta par taisnīgāku, jo tiek piedāvāti atvieglojumi cilvēkiem ar zemāku ienākumu līmeni un māsasaimniecībām ar vienu locekli.⁴²

Katru gadu tiek pārskatīta sabiedrisko mediju nodokļa likme, lai tā būtu atbilstoša ekonomikas tendencēm, konkrēti, atalgojuma līmenim un patēriņa cenām Somijā. Attiecīgi Somijas sabiedriskā medija nodokļa likme pēdējo piecu gadu laikā bijusi mainīga:

- 2018., 2019. un 2020.gadā sabiedriskā medija nodokļa likme privātpersonām bija 2,5%, uzņēmumiem 0,35%;
- 2015. – 2017.gadā privātpersonām 0,68%, uzņēmumiem 0,35%.⁴³

Periodā no 2013. līdz 2020.gadam Yle publiskā finansējuma apmērs pašreizējā finansējuma modeļa ietvaros ir pieaudzis. Ņemot vērā iepriekšminētās sabiedriskā medija nodokļa priekšrocības attiecībā uz finansējuma stabilitāti, zemākām administrēšanas izmaksām un priekšrocībām zema ienākuma ģimenēm, var secināt, ka izmaiņas Yle finansējuma modelī ir pozitīvi ietekmējušas gan sabiedrisko mediju, gan sabiedrību. Balstoties uz Yle publicēto gada pārskatu 2021.gadā, tiek konstatēts, ka 77% somu iedzīvotāju ir apmierināti ar sabiedrisko mediju nodokli un uzskata, ka saņem atbilstošu piedāvājumu par samaksāto summu.

Dānija

Dānijā ir divi sabiedriskie mediji – Dānijas apraides korporācija (DR), kas ir lielākais sabiedriskais medijs un tiek pilnībā finansēts no abonentmaksas, un TV 2 Danmark (TV2), kas darbojas uz komerciāliem principiem. Kopš 2012.gada aptuveni 50% no tā finansējuma veido abonentmaksas ieņēmumi. TV 2 pārvalda sešus televīzijas kanālus.⁴⁴ Tālāk šajā sadaļā apkopota informācija par Dānijas galveno sabiedrisko mediju DR.

2018.gadā Dānijas valdība apstiprināja sabiedrisko mediju reformu, kas paredz samazināt DR izdevumus par 20% piecu gadu periodā, kā rezultātā 2020.gadā DR samazināja televīzijas kanālu skaitu par 50% un pārgāja no astoņām uz piecām radio stacijām. Reformu mērķis ir digitalizēt sabiedrisko mediju lietotāju paradumu maiņas dēļ – lietotāji arvien vairāk izmanto interneta platformas DR satura lietošanai.⁴⁵ Kopš 2020.gada DR nodrošina trīs televīzijas kanālus, piecas radio stacijas, kā arī papildu 10 reģionālās radiostacijas. DR nodrošina arī interneta portāla DR.DK darbību, papildus tam tiek uzturētas deviņas mobilās aplikācijas.

⁴² [This is Yle 2021 \(24mags.com\)](https://www.24mags.com)

⁴³ [Annual reports – About Yle – yle.fi](https://yle.fi/en/about-us)

⁴⁴ <https://omt2.tv2.dk/fakta/tv-2-in-short/>

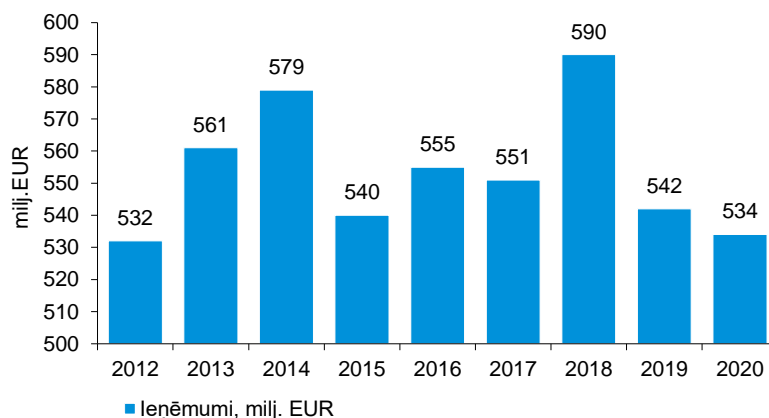
⁴⁵ <https://www.publicmediaalliance.org/dramatic-change-ahead-for-danish-public-broadcaster/>

Finansējuma modelis

DR finansējumu veido abonementa maksa, kas tiek iekasēta no pilngadīgas personas, kurai pieder televizors, radio iekārta, dators, planšetdators vai telefons ar interneta pieslēgumu.⁴⁶ 2021.gadā abonementa maksa bija 619 DKK gadā (aptuveni 83 EUR jeb 6,9 EUR mēnesī). Abonements var nosegt vairākus ģimenes locekļus, piemēram, vienas ģimenes ietvaros abonements nav jāmaksā abiem partneriem, bet vienam.⁴⁷ 2018.gadā tika pieņemts lēmums pakāpeniski atteikties no abonementmaksas sistēmas un ieviest sabiedrisko mediju nodokli, ko plānots īstenot 2022.gadā.⁴⁸

2020.gadā DR budžets bija 3 614 miljoni DKK (aptuveni 486 milj. EUR), kas, saskaņā ar EBU datiem bija 0,17% no IKP apjoma. 83% no budžeta tika veltīti programmu satura veidošanai. DR ir izgājis no reklāmas tirgus.⁴⁹ DR ieņēmumu apmērs gadu griezumā svārstās, un pēdējo trīs gadu laikā tam ir tendence samazināties, balstoties uz pakāpenisku atteikšanos no abonementmaksas sistēmas. Tāpat 2018.gadā valdība pieņēma sabiedrisko mediju reformu, kas paredz samazināt DR izdevumus par 20% piecu gadu periodā.⁵⁰

Attēls Nr.17. DR ieņēmumi laika posmā 2012. – 2020. gads EUR valūtā. Avots: KPMG, balstoties uz EBU un DR datiem.

Līdzīgi kā finansējuma apjoms DR sasniegtās auditorijas lielums pēdējo gadu laikā ir bijis mainīgs.

⁴⁶ [Internet access and media licence \(kk.dk\)](#)

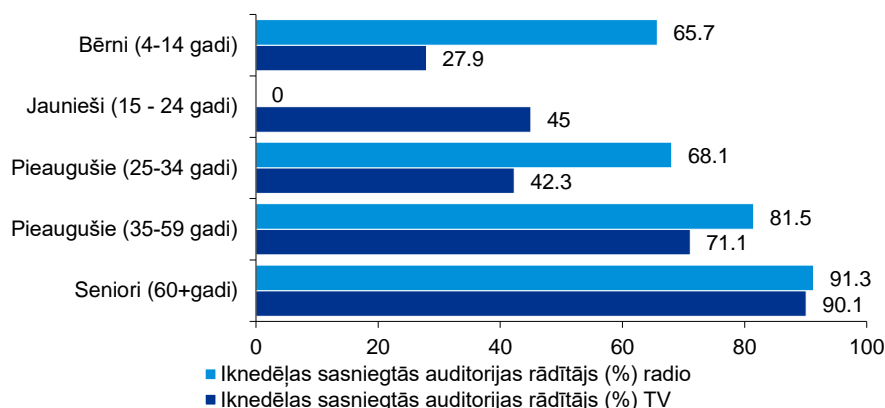
⁴⁷ [How much is the media licence? | Media Licence | DR](#)

⁴⁸ [Public service | Media Licence | DR](#)

⁴⁹ DR's public service-redegørelse 2020

⁵⁰ [Drastic changes ahead for Danish public broadcaster - Public Media Alliance](#)

Attēls Nr.18. Iknedēļas sasniegtās auditorijas rādītājs (%) pa vecuma grupām 2020.gadā.
Avots:KPMG, balstoties uz EBU datiem.

Saskaņā ar EBU datiem kopš 2015.gada DR televīzijas tirgus daļa ir bijusi svārstīga. 2019.gadā, salīdzinot ar 2015.gadu, tā pieaugusi par 0,8%, sasniedzot kopumā 34,8% (TV 2 tirgus daļa 2019.gadā bija 41,1%). Radio tirgus daļa ir krietni lielāka – 2019.gadā 74,1% (taču, salīdzinot ar 2015.gadu, tā samazinājusies par 0,2%).⁵¹

3.Esošais Latvijas sabiedrisko mediju finansēšanas modelis

Saskaņā ar SEPLL sabiedrisko mediju finansējuma avoti var būt:

- Valsts budžeta dotācija sabiedriskā pasūtījuma īstenošanai;
- Ieņēmumi no saimnieciskās darbības, t.sk., peļņa;
- Dāvinājumi un ziedojumi naudas līdzekļu un mantiskā veidā;
- Ieņēmumi no saņemtajām mērķdotācijām un dalības trešo personu, t.sk., starptautisku organizāciju un fondu, organizētajos konkursos;
- Citi normatīvajos aktos paredzēti finanšu avoti.

Pārliecinoši lielāko daļu no Latvijas sabiedrisko mediju finansējuma veido valsts budžeta dotācija, kuras īpatsvars sabiedrisko mediju ieņēmumos ir vēl vairāk pieaudzis līdz ar LR un LTV iziešanu no reklāmas tirgus, sākot ar 2021.gadu. Jau kopš 2019.gada valsts budžeta dotācijas apjoms ir pakāpeniski palielinājies, lai sagatavotos iziešanai no reklāmas tirgus un kompensētu zaudētos ienākumus no komercreklāmu pārraidīšanas.

⁵¹ EBU Member profiles. Media intelligence service. December 2020

Tabula Nr.2. LTV finansējums 2019., 2020. un 2021.gadā (EUR). Dati: LTV sniegtā informācija.

Finansējuma avots	2019⁵²	2020⁵³	2021⁵⁴
Valsts budžeta dotācija	14 981 089	18 874 614	23 707 480
Citu valsts budžeta iestāžu finansējums	149 700	49 531	543 820
Pašu ieņēmumi no uzņēmējdarbības - kopā	4 855 255	4 270 642	1 614 941
Reklāma un sludinājumi	3 330 445	3 138 043	241 148
Tehnikas un telpu nomas ieņēmumi	26 222	34 944	33 889
Citi ieņēmumi	1 498 587	1 097 654	1 339 904
Ieņēmumi kopā	19 986 044	23 194 787	25 866 241

LTV finansējums 2021.gadā bija par 5,9 milj. EUR lielāks nekā 2019. gadā. Pieaugumu galvenokārt nodrošināja ievērojami lielāks valsts budžeta dotācijas apjoms, kamēr pašu ieņēmumi būtiski samazinājās pēc LTV iziešanas no reklāmas tirgus 2021.gadā. Kompensācija par neiegūtajiem reklāmas ieņēmumiem bija 4,1 milj. EUR apmērā jauna satura veidošanai 2020.gadā un papildu 6,1 milj. EUR 2021.gadā.⁵⁵

Tabula Nr.3. LR finansējums 2019., 2020. un 2021. gadā (EUR). Dati: LR sniegtā informācija.

Finansējuma avots	2019⁵⁶	2020⁵⁷	2021⁵⁸
Valsts budžeta dotācija	8 265 230	9 711 856	11718557
Transferti	59 920	23 935	32600

⁵² VSIA "Latvijas Televīzija" plānotā un faktiskā naudas plūsma un darbības rādītāji. Pārskats par saimnieciskās darbības rezultātiem 2019. gada 12 mēnešos (auditētie dati).

⁵³ VSIA "Latvijas Televīzija" plānotā un faktiskā naudas plūsma un darbības rādītāji. Pārskats par saimnieciskās darbības rezultātiem 2020. gada 12 mēnešos (auditētie dati).

⁵⁴ VSIA "Latvijas Televīzija" plānotā un faktiskā naudas plūsma un darbības rādītāji. Pārskats par saimnieciskās darbības rezultātiem 2021. gada 12 mēnešos (operatīvie dati).

⁵⁵ LTV 2020.gada pārskats

⁵⁶ VSIA "Latvijas Radio" plānotā un faktiskā naudas plūsma un darbības rādītāji. Pārskats par saimnieciskās darbības rezultātiem 2019. gada 12 mēnešos (operatīvie dati).

⁵⁷ VSIA "Latvijas Radio" plānotā un faktiskā naudas plūsma un darbības rādītāji. Pārskats par saimnieciskās darbības rezultātiem 2020. gada 12 mēnešos (operatīvie dati).

⁵⁸ VSIA "Latvijas Radio" plānotā un faktiskā naudas plūsma un darbības rādītāji. Pārskats par saimnieciskās darbības rezultātiem 2021. gada 12 mēnešos (operatīvie dati).

Pašu ieņēmumi no uzņēmējdarbības – kopā	1 879 177	1 360 144	410846
Reklāma un sludinājumi	1 116 238	835 876	0
Tehnikas un telpu nomas ieņēmumi	48 567	47 710	57706
Citi ieņēmumi	714 372	476 550	353140
Ieņēmumi kopā	10 204 327	11 095 935	12 162003

LR finansējums 2021.gadā bija par aptuveni 2 milj. EUR lielāks nekā 2019.gadā. Pieaugumu galvenokārt nodrošināja ievērojami lielāks valsts budžeta dotācijas apjoms, kamēr pašu ieņēmumi samazinājās pēc LR iziešanas no reklāmas tirgus 2021.gadā. Kompensācijā par neiegūtajiem komercreklāmu ieņēmumiem tika saņemti 1,37 milj. EUR apmērā 2020. un 2,2 milj. EUR apmērā 2021.gadā jauna satura veidošanai.⁵⁹ Savukārt nodokļos LR, pēc uzņēmuma sniegtās informācijas, 2021.gadā samaksāja 2,8 milj. EUR.

Attiecībā uz sabiedrisko mediju budžetu izdevumiem, pārliecinoši lielākā daļa tiek veltīta satura ražošanai. LR gadījumā tie ir apmēram 74% no kopējā budžeta, LTV – 70% no kopējā budžeta. Līdzīgs ir arī abu uzņēmumu atvēlētais budžeta apjoms infrastruktūras un tehnoloģiju uzturēšanai – LR apmēram 12%, LTV apmēram 14% no kopējā budžeta. Esošo mediju ēku uzturēšanas un apsaimniekošanas izdevumi (ieskaitot maksu par elektroenerģiju un apkuri) ir nelieli – LR tie bija 3,59% no kopējā budžeta 2020.gadā, LTV – apmēram 5%.

Ilgstoši nepietiekams abos uzņēmumos ir bijis kapitālieguldījumu apjoms, kas lielā mērā skaidrojams ar to, ka galvenā LR un LTV prioritāte ir bijusi esošā satura apjoma saglabāšana un jaunu satura formātu attīstība.

Tabula Nr.4. Kapitālieguldījumi LR un LTV 2019., 2020. un 2021.gadā (EUR).

Dati: LR un LTV sniegtā informācija.

	2019	2020	2021
Latvijas Radio	270 358	498 533	711 048
Latvijas Televīzija	893 846	2 753 235	3 050 806

Līdz šim lēmumi par liela apjoma kapitālieguldījumiem nepieciešamā finansējuma piešķiršanu pieņemti galvenokārt ikgadējā valsts budžeta plānošanas ietvaros, kas būtiski apgrūtinājuši investīciju savlaicīgu plānošanu un īstenošanu. Papildu grūtības pēdējos gados ir radījusi neskaidrība par LR un LTV ēku

⁵⁹ LR 2020.gada pārskats

turpmāko likteni, jo nav bijis pieņemts lēmums, vai apvienota sabiedriskā medija gadījumā tiks izmantotas esošās telpas vai tiks būvēta jauna ēka.

Zemāk veikts esošā sabiedrisko mediju finansējuma modeļa izvērtējums atbilstoši augstākminētajiem kritērijiem.

Tabula Nr.5. Esošā sabiedrisko mediju finansējuma modeļa izvērtējums atbilstoši izvēlētiem kritērijiem.

Nr.	Izvēlētais kritērijs	Izvērtējums
1	Neatkarīgs no politiskās un citu pušu ietekmes	Finansēšanas modelis nenodrošina neatkarību no politiskās un citu pušu ietekmes. Katru gadu valsts budžeta sadales procesa ietvaros SEPLP aktualizē diskusiju par nepieciešamo finansējuma apjomu, kuras laikā pastāv augsts risks, ka finansējuma apjoma palielināšana tiek sasaistīta ar attiecīgās koalīcijas politiskajiem uzstādījumiem un izpratni par sabiedrisko mediju lomu un uzdevumiem, tai skaitā redakcionālo politiku.
2	Godīgs, caurspīdīgs un atbildīgs	Finansēšanas modelis nenodrošina kritērija izpildi . Ikgadējais dotācijas apmērs netiek noteikts, balstoties uz skaidri definētiem kritērijiem. Lielā mērā dotācijas apjoms ir atkarīgs no politisko plānotāju labvēlības.
3	Augstas kvalitātes, daudzveidīgs saturs <i>(pakāpeniska tuvošanās Eiropas vidējas sabiedrisko mediju finansējuma apmēram)</i>	Finansēšanas modelis nenodrošina kritērija izpildi . Esošajā modelī, kur sabiedrisko mediju finansējuma apmērs nav definēts saskaņā ar noteiktiem kritērijiem, nav iespējams nodrošināt mērķtiecīgu tuvošanos Eiropas vidējam sabiedrisko mediju finansēšanas līmenim. Tāpat, jāņem vērā, ka sabiedrisko mediju ikgadējais finansējums ietver finansējumu prioritāro pasākumu un konkrētu investīciju projektu īstenošanai, kas nozīmē, ka sabiedrisko mediju bāzes budžets ir vel zemāks.
4	Ilgtermiņa attīstības vīzija, t.sk., sadarbība ar nozares profesionāļiem un citiem medijiem	Finansēšanas modelis nenodrošina kritērija izpildi . Esošā finansējuma modeļa ietvaros, kur sabiedrisko mediju finansējuma apmērs ir zināms tikai pēc valsts budžeta apstiprināšanas (gada

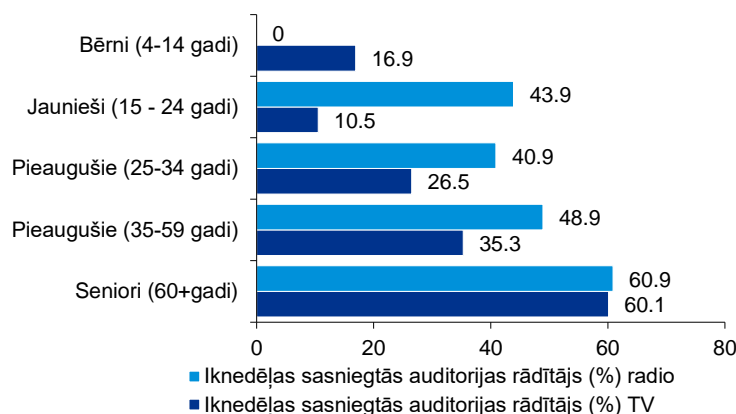
(ilgtermiņa ieguldījumi
satura un infrastruktūras
attīstībā, finansējuma
prognozējamība u.c.)

beigas), medijiem nav pietiekami laika, lai efektīvi plānotu un īstenotu attīstības pasākumus, ko ietekmē arī tas, kas finansējuma apmērs nav prognozējams (kritērijs 1. un 2.). Valsts kontroles revīzijas ietvaros, tas identificēts kā viens no trūkumiem, norādot, ka LTV un LR neveic pietiekamus finanšu ieguldījumus ilgtermiņa vajadzībām.⁶⁰

Saskaņā ar izvērtējumu var secināt, ka pašreizējais sabiedrisko mediju finansēšanas modelis nenodrošina neviena izvēlēta kritērija izpildi, kas rada būtiskus šķēršļus efektīvai sabiedrisko mediju funkciju pildīšanai un attīstības pasākumu īstenošanai.

Attiecībā uz Latvijas sabiedrisko mediju sasniegto auditoriju, redzams, ka tā ir krietni mazāka nekā Somijā un Dānijā, kur mediju finansējums ir ievērojami augstāks. Savukārt, salīdzinot ar Lietuvu, kur sabiedrisko mediju budžets arī ir lielāks, rēķinot uz vienu iedzīvotāju, zemāka ir sabiedriskās televīzijas sasniegtā auditorija.

Attēls Nr.19. Iknedēļas sasniegtās auditorijas rādītājs (%) pa vecuma grupām 2020.gadā⁶¹. Avots: KPMG, balstoties uz EBU datiem.

Var secināt, ka arī salīdzinot četru konkrētu valstu – Latvijas, Lietuvas, Somijas un Dānijas – pieredzi, ir redzams, ka pastāv cieša korelācija starp sabiedrisko mediju finansējumu un to sasniegtajiem rezultātiem.

⁶⁰ <https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslektas-revizijas/vai-sabiedriska-pasutijuma-planosana-un-istenosana-ir-organizeta-merktiecigi>

⁶¹ EBU Member profiles. Media intelligence service. December 2020 - datasets

4. Nākotnes finansējuma modeļu alternatīvu izvērtējums

Saskaņā ar SEPLL pārejas noteikumu 8.punktu, lai piecu gadu laikā sasniegtu Eiropas vidējo finansējuma līmeni sabiedriskajiem medijiem 2020.gadā (0,16% no IKP), nepieciešams būtiski palielināt sabiedrisko mediju finansējuma apjomu. Kā liecina EBU dati,⁶² 2020.gadā vidējais sabiedrisko mediju finansējums gadā uz vienu iedzīvotāju ES bija 47,19 EUR (ieskaitot Apvienoto Karalisti). Latvijā finansējuma apmērs 2020.gadā bija vidēji 15,52 EUR – tas bija trešais zemākais ES. Vidējais finansējuma apmērs no IKP ES valstīs 2020.gadā bija 0,16%; Latvijā šis rādītājs bija 0,10%.

Monetārā izteiksmē par bāzes gadu ņemot 2022.gadu, kurā LTV un LR piešķirtais finansējums ir aptuveni 37,7 milj. EUR (ap 0,13% no valsts IKP 2021.gadā), lai sasniegtu 0,16% no IKP (Eiropas vidējais līmenis 2020.gadā) mērķa finansējumu 2027.gadā, katru gadu sabiedrisko mediju finansējums būtu jāpalielina vidēji par 3,43 milj. EUR, ņemot vērā Starptautiskā valūtas fonda IKP prognozes un vēsturisko vidējo IKP pieaugumu. 2027.gadā sabiedrisko mediju budžeta apjomam būtu jāsasniedz 54,8 milj. EUR.

Jāuzsver, ka šāds budžets (54,8 milj. EUR) būtu pietiekams, lai atrisinātu steidzamākās infrastruktūras problēmas, kā arī nodrošinātu pakāpenisku kapitālieguldījumu atjaunošanu un satura ražošanas apjomu mērenu pieaugumu prioritārajām auditorijas grupām. Savukārt, lai panāktu strauju izaugsmi, sabiedrisko mediju infrastruktūras attīstībai būtu nepieciešama atsevišķa, apjomīga investīciju programma, kas detalizētāk aprakstīta SEPLP Konceptijas par apvienota sabiedriskā elektroniskā plašsaziņas līdzekļa izveidošanu un darbību daļā par četriem iespējamiem vienotā medija infrastruktūras attīstības scenārijiem.

Attēls Nr.20. Papildus nepieciešamais finansējuma apmērs sabiedriskajiem medijiem līdz 2027.gadam. Avots: KPMG, balstoties uz EBU, sabiedrisko mediju un publiski pieejamiem datiem.

Sabiedrisko mediju finansējums Latvijā 2022

37,7 milj. EUR = 0,13% no IKP

Mērķa finansējums 2027. gadā 0,16% no IKP

0,16% no IKP 2027.g. = 54,8 milj. EUR (balstoties uz Starptautiskā Valūtas fonda un vēsturiskā vidējā kāpuma prognozēm)

$(54,8 - 37,7) / 5 \text{ gadi} = 3,43 \text{ milj. EUR gadā}$

Ilgadējo dotāciju nepieciešams palielināt par 3,43 milj. EUR gadā no 2023. g., lai 2027. g. sasniegtu Eiropas vidējo finansējumu

Lai sasniegtu Eiropas vidējo 2019. gada finansējuma līmeni, līdz 2027.gadam jāpiešķir papildus aptuveni 17,1 milj. EUR vai vidēji 3,43 milj. EUR gadā

⁶² EBU Funding of public service media 2020

Šajā nodaļā atspoguļots izvēlēto sabiedrisko mediju finansēšanas modeļu izvērtējums, kas ietver indikatīvu finansējuma aplēsi, modeļu stiprās un vājās puses, atbilstību četriem iepriekš minētajiem kritērijiem, kā arī ar modeļu ieviešanu saistītos riskus.

Finansēšanas modeļi ir definēti konceptuāli, kas nozīmē, ka, izvēloties vienu no šiem, attiecīgajām valsts institūcijām būs jāpieņem lēmums par konkrētiem finansējuma avotiem un piešķiruma apjomu. Nav analizēta valsts budžeta veidošanas sistēma, lai noteiktu konkrētus nodokļus, kuru ieņēmumi veidotu sabiedrisko mediju finansējumu, kā arī nav aprēķinātas ar sabiedrisko mediju nodokļa ieviešanu un uzturēšanu saistītās administratīvās izmaksas.

Visi aprēķini, kas veikti izvērtējuma ietvaros, par atskaites punktu pieņem vidējo Eiropas finansējuma līmeni sabiedriskajiem medijiem 2020.gadā (jaunākie pieejamie dati⁶³) – 0,16% no IKP, kas Latvijas gadījumā ir 54,8 milj. EUR jeb par 17,1 milj. EUR vairāk 2027.gadā nekā faktiskais finansējums 2022.gadā.

Jāņem vērā, ka vidējais sabiedrisko mediju finansējuma apmērs Eiropā nav fiksēts rādītājs. Proti, pieaugot finansējuma apmēram gan Latvijā, gan citās Eiropas valstīs, vidējais rādītājs pieaugs, kā rezultātā ikgadējais finansējuma apjoms būs jāpalielina vēl vairāk, un pastāv risks, ka vidējais Eiropas finansējuma līmenis Latvijā netiks sasniegts. Šī iemesla dēļ iesakām sabiedrisko mediju finansējumu sasaistīt ar prognozējamākiem nacionāliem rādītājiem, piemēram, valsts ekonomikas rādītājiem vai demogrāfijas rādītājiem, vai pārskatīt mērķa finansējuma (Eiropas vidējais finansējums no IKP) apmēru reizi piecos gados, analizējot tā atbilstību sabiedrisko mediju vajadzībām.

4.1 Finansējumu veido fiksēta valsts budžeta daļa

Finansēšanas modelis ir līdzīgs šobrīd esošajam sabiedrisko mediju finansēšanas modelim – tieša valsts dotācija, taču tās apjoms nav atkarīgs no budžeta veidošanas gaitā notikušajām diskusijām, bet ir fiksēta daļa no valsts budžeta. Šī finansēšanas modeļa ietvaros sabiedrisko mediju finansējuma apjoms ir tieši atkarīgs no valsts ekonomikas rādītājiem, jo ekonomikas lejupslīdes periodā vai neparedzētu valsts izdevumu rezultātā sabiedrisko mediju budžets būs mazāks, savukārt ekonomiskās izaugsmes periodā lielāks, ar tendenci pakāpeniski pieaugt. Balstoties uz minēto, ieteicams fiksēto budžeta daļas apmēru pārskatīt vismaz reizi piecos gados pēc 2027.gada, lai nodrošinātu to, ka sabiedrisko mediju finansējuma apmērs atbilst to darbības un attīstības vajadzībām.

Lai sabiedriskie mediji varētu plānot ilgtermiņa attīstības pasākumus un uzņemties no tiem izrietošās saistības, finansējumam ir jābūt prognozējamam.

⁶³ European Broadcasting Union “Funding of public service media 2020”

Tika veikti indikatīvi aprēķini nepieciešamās dotācijas noteikšanai, pieņemot, ka mērķa finansējums 2027.gadā ir 54,8 milj. EUR (0,16% no 2027.gada prognozētā IKP⁶⁴). Lai to sasniegtu, nepieciešams vidēji ik gadu palielināt valsts piešķirumu par 3,43 milj. EUR no 2023.gada (skatīt ilustrāciju zemāk). Izdalāmi divi apakšscenāriji finansējuma apjoma palielināšanā:

1. Pakāpeniski palielinot ikgadējo sabiedrisko mediju finansējumu, kur budžeta fiksētās likmes attiecīgi būtu 0,34% no valsts budžeta 2023.gadā, 0,36% 2024.gadā un 0,37% periodā no 2025. līdz 2027.gadam;
2. Piemērot fiksētu budžeta likmi jau no 2023.gada – 0,37% likme ļauj sasniegt 54,6 milj. EUR finansējuma apmēru 2027.gadā un 0,38% no budžeta ļauj sasniegt 56,1 milj. EUR sabiedrisko mediju finansējumu 2027.gadā.

Tabula Nr.6. Sabiedrisko mediju finansējuma ikgadējs pieaugums abu apakšscenāriju gadījumā⁶⁵.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Valsts budžeta izdevumi, milj. EUR (A)	7686	8328	8954	9392	10015	10765	12439	12088	12324	13088	13899	14760
IKP salīdzināmajās cenās (2015), milj. EUR (B)	25144	25961	27006	27553	26555	27760	29204	30372	31357	32347	33316	34276
SEPL finansējums, milj. EUR (valsts dotācija ar piesaisti budžetam) (C)	19.9	21.3	22.5	22.3	24.7	35.7	37.7	41.1	44.6	48.0	51.4	54.8
Apakšscenārijs Nr. 1: Pakāpeniski pieaugoša likme no valsts budžeta	0.26%	0.26%	0.25%	0.24%	0.25%	0.33%	0.30%	0.34%	0.36%	0.37%	0.37%	0.37%
SEPL finansējums, % no IKP	0.08%	0.08%	0.08%	0.08%	0.09%	0.13%	0.13%	0.14%	0.14%	0.15%	0.15%	0.16%
Apakšscenārijs Nr. 2: Fiksēta 0.37% likme no budžeta - finansējuma apjoms milj. EUR								44.7	45.6	48.4	51.4	54.6
Apakšscenārijs Nr. 2: Fiksēta 0.38% likme no budžeta - finansējuma apjoms milj. EUR								45.9	46.8	49.7	52.8	56.1

*Ar 2022.gadu sabiedrisko mediju finansējums ietver arī SEPLP finansējuma daļu.

Tālāk apkopotas finansēšanas modeļa stiprās un vājās puses.

⁶⁴ 0.16% no IKP ir 2019.gada Eiropas vidējais sabiedrisko mediju finansējums (jaunākie pieejamie dati)

⁶⁵ (A) 2016.-2021.g. dati iegūti no Finanšu ministrijas, prognozes 2022.-2024.g. balstītas pēc likuma "Par vidējā termiņa budžeta ietvaru 2022., 2023. un 2024.gadam", un 2025.-2027.g. prognozes veidotas pēc vidējā kāpuma periodā 2016.-2024.g.

(B) 2016.-2026.g. dati iegūti Starptautiskā Valūtas fonda (World Economic Outlook Database, October 2021), 2027.g. prognozes veidotas pēc 2016.-2026.g. vidējā kāpuma

(C) 2016.-2021.g. dati iegūti LTV un LR gada finanšu pārskatiem, 2022.g. dati no likuma "Par valsts budžetu 2022.gadam", un 2023.-2027.g dati modelēti pēc dotācijas aprēķiniem

Tabula Nr.7. Finansēšanas modeļa stipro un vājo pušu apkopojums.

Stiprās puses	Vājās puses
Palielināta caurspīdība attiecībā uz finansējuma apjomu un avotiem	Finansējuma apjoms ir atkarīgs no valsts ekonomiskās attīstības līknes
Sabiedrisko mediju neatkarība no politiskas ietekmes	Ierobežota elastība nodrošināt stabilu un pieaugošu finansējumu ekonomikas lejupslīdes gadījumā
Finansējuma apjomu ir iespējams prognozēt un plānot (ņemot vērā, ka tiek veidots vidēja termiņa budžeta ietvars trim gadiem)	
Modeļa ieviešana neparedz papildu administratīvas izmaksas un kontroles mehānismus	
Finansēšanas modelis neietekmē iedzīvotāju spēju maksāt par sabiedrisko mediju pakalpojumu	

Zemāk redzams finansēšanas modeļa augsta līmeņa izvērtējums atbilstoši izvēlētajiem četriem sabiedrisko mediju finansēšanas modeļu izvērtējuma kritērijiem.

Tabula Nr.8. Finansēšanas modeļa izvērtējums atbilstoši izvēlētiem kritērijiem.

Nr.	Izvēlētais kritērijs	Izvērtējums
1	Neatkarīgs no politiskās un citu pušu ietekmes	Finansēšanas modelis nodrošina neatkarību no politiskās un citu pušu ietekmes.
2	Godīgs, caurspīdīgs un atbildīgs <i>(iedzīvotāju spēja maksāt par SEPL pakalpojumiem, modeļa administrēšanas izmaksas u.c.)</i>	Finansēšanas modelis nodrošina kritērija izpildi . Atšķirībā no esošā sabiedrisko mediju finansēšanas modeļa dotācijas apmērs ir fiksēta budžeta likme, kas palielina finansējuma caurspīdīgumu un sabiedrisko mediju neatkarību. Ņemot vērā, ka finansējuma piešķiršanas mehānisms pēc būtības nemainās, neveidojas papildu administratīvās izmaksas, taču būtiski noteikt tādu fiksēto budžeta likmi, kas atbilst sabiedrisko mediju darbības un attīstības vajadzībām.
3	Augstas kvalitātes un daudzveidīgs saturs <i>(pakāpeniska tuvošanās Eiropas vidējas sabiedrisko mediju finansējuma apmēram)</i>	Finansēšanas modelis nodrošina kritērija izpildi , pieņemot, ka fiksētās budžeta daļas apmērs tiks noteikts ar mērķi pakāpeniski palielināt sabiedrisko mediju finansējuma apmēru. Mainoties ekonomikas un valsts budžeta rādītājiem, var rasties grūtības sasniegt sabiedrisko mediju mērķa finansējumu, tādēļ nepieciešams paredzēt, ka likme tiek pārskatīta, piemēram, reizi piecos gados.
4	Ilgtermiņa attīstības vīzija un iesaiste radošo industriju attīstībā <i>(ilgtermiņa ieguldījumi satura un infrastruktūras attīstībā, finansējuma prognozējamība u.c.)</i>	Finansēšanas modelis daļēji nodrošina kritērija izpildi . Finansējuma apmērs ir tieši atkarīgs no ekonomiskās attīstības, un tās lejupslīdes gadījumā sabiedrisko mediju finansējuma apmērs samazināsies un pastāv ierobežota elastība attiecībā uz finansējuma stabilitātes nodrošināšanu. Ja valstī tiek izstrādāts vidēja termiņa budžets trim gadiem, tas sabiedriskajiem medijiem ļauj vidējā termiņā prognozēt savus ieņēmumus un atbilstoši plānot attīstību.

Šī finansējuma modeļa nostiprināšanai būtu nepieciešami grozījumi SEPLL, 7.pantā ierakstot, ka viens no sabiedrisko mediju finansiālā nodrošinājuma avotiem ir 0,37% vai 0,38% no gadskārtējā valsts budžeta izdevumiem.

4.2 Finansējums, kas saistīts ar noteiktu nodokļu ieņēmumiem

Finansējuma avoti ir noteikta daļa no izvēlētiem nodokļu ieņēmumiem. Latvijā šāds modelis tiek piemērots Valsts kultūrkapitāla fonda (VKKF) finansēšanai⁶⁶.

Tāpat kā citiem modeļiem ir svarīgi nodrošināt, lai finansējuma apjoms ir prognozējams, tādēļ ieteicams konkrētā gada finansējumu balstīt uz izvēlēto nodokļu ieņēmumiem divu gadu griezumā, proti, 2023.gada finansējuma apjoms ir balstīts uz 2021.gada attiecīgo nodokļu faktiskajiem ieņēmumiem.

Arī šī modeļa ietvaros finansējums ir saistīts ar valsts ekonomikas rādītājiem, kur ekonomikas lejupslīdes dēļ nodokļu ieņēmumi var samazināties un otrādi. Balstoties uz to, ieteicams attiecināmo nodokļu ieņēmumu daļu pārskatīt vismaz reizi piecos gados, lai nodrošinātu to, ka sabiedrisko mediju finansējuma apmērs atbilst tā darbības un attīstības vajadzībām.

Vadoties no Lietuvā pastāvošā sabiedrisko mediju finansēšanas modeļa, tika veikti indikatīvi aprēķini, lai modelētu nepieciešamo nodokļa ieņēmumu daļu no iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) un akcīzes nodokļu ieņēmumiem, lai sasniegtu sabiedrisko mediju mērķa finansējumu, proti, 54,8 milj. EUR. Tika noteikti divi apakšscenāriji:

- fiksētas noteiktas nodokļu ieņēmumu daļas līdz 2027.gadam,
- pakāpeniski augošas noteiktas nodokļu ieņēmumu daļas.

Nodokļu, kā arī atbilstošo noteikto nodokļu ieņēmumu daļas noteikšana ir atkarīga no Finanšu ministrijas lēmuma, šiem aprēķiniem ir ilustratīva nozīme.

Aprēķinu ietvaros mērķa finansējums tika sadalīts vienādās daļās starp IIN un akcīzes nodokļiem, proti, 27,4 milj. EUR nepieciešams iegūt no IIN un 27,4 milj. EUR no akcīzes nodokļu ieņēmumiem 2027.gadā.

Veicot abu minēto nodokļu ieņēmumu prognozes 2027.gadam, kas pamatotas valsts budžeta prognozēs un vēsturiskajos datos, kā arī pieņemot, ka

⁶⁶ <https://likumi.lv/ta/id/299662-par-konceptualo-zinojumu-par-valsts-kulturkapitāla-fonda-finansēšanas-modeļa-mainu>

sabiedrisko mediju finansējums tiktu aprēķināts, balstoties uz izvēlēto nodokļu ieņēmumu apmēru pirms diviem gadiem, tiek secināts, ka:

- Lai 2027.gadā sasniegtu sabiedrisko mediju mērķa finansējumu, piemērojot noteiktas daļas no IIN un akcīzes nodokļu ieņēmumiem, šīm likmēm jābūt 1,3% no IIN un 2,12% no akcīzes nodokļu ieņēmumiem. Šāda apakšscenārija gadījumā tiktu nodrošināts ievērojams sabiedrisko mediju finansējuma pieaugums 2023.gadā, sasniedzot 46,8 milj. EUR (0,15% no IKP), taču prasa ievērojamus budžeta līdzekļus nekavējoties, kā arī pastāv risks, ka sabiedriskie mediji nespēs īsā laikā pilnvērtīgi apgūt šādu finansējuma apjomu;
- Lai sabiedrisko mediju finansējuma pieaugums būtu mērenāks, taču 2027.gadā tiktu sasniegts mērķa finansējuma apmērs, iespējams abu nodokļu ieņēmumu daļas pārskatīt un paaugstināt ikgadēji. Šāds apakšscenārijs nodrošina ikgadējā sabiedrisko mediju finansējuma apjoma kāpumu aptuveni 3,4 milj. EUR apmērā, kas ietekmi uz budžetu padara pakāpenisku un samazina finansējuma apguves risku.

Veiktie aprēķini balstās uz pieņēmumu, ka Latvijā spēkā esošās IIN un akcīzes nodokļa likmes aprēķina periodā paliek nemainīgas.

Zemāk atspoguļoti veiktie aprēķini.

Tabula Nr.9. Sasaiste ar noteiktu nodokļu (IIN un akcīzes nodoklis) ieņēmumiem – fiksētas noteiktas daļas (ar zilu krāsu atspoguļotas prognozes). Avots: KPMG aprēķini, balstoties uz publiski pieejamiem datiem.

Apakšscenārijs 1: Fiksētas IIN un akcīzes nodokļu noteiktas daļas	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
IIN kopbudžeta ieņēmumi, milj. EUR (A)	1 504	1 680	1 706	1 931	1 804	1 777	1 862	1 916	2 026	2 104	2 185	2 269
Akcīzes nodokļu kopbudžeta ieņēmumi, milj. EUR (B)	861	907	1 029	1 064	1 060	1 105	1 167	1 204	1 235	1 292	1 353	1 416
SEPL finansējums, milj. EUR, sasaiste ar nodokļiem, fiksētas nodokļu daļas (1.30% IIN, 2.12% akcīzes nodoklis) un vienāda apmēra finansējuma sadalījums starp IIN un akcīzes kopbudžeta ieņēmumiem								46.5	49.0	50.5	52.6	54.8
SEPL finansējums, % no IKP								0.15%	0.16%	0.16%	0.16%	0.16%

(A) 2016.-2021.g. dati iegūti no VID administrētajiem kopbudžeta ieņēmumiem, prognozes 2022.-2024.g. balstītas uz "Par vidējā termiņa budžeta ietvaru 2022., 2023. un 2024.gadam", un 2025.-2027.g. prognozes veidotas, balstoties uz vidējo kāpumu 2016.-2024.g. periodā; kopbudžeta ieņēmumi rēķināti, ņemot vērā, ka valsts budžetam novirzāmā IIN daļa veido 25% no kopējiem IIN ieņēmumiem.

(B) 2016.-2021.g. dati iegūti no VID administrētajiem kopbudžeta ieņēmumiem, prognozes 2022.-2024.g. balstītas uz "Par vidējā termiņa budžeta ietvaru 2022., 2023. un 2024.gadam", un 2025.-2027.g. prognozes veidotas, balstoties uz vidējo kāpumu 2016.-2024.g. periodā.

Tabula Nr.10. Sasaiste ar noteiktu nodokļu (IIN un akcīzes nodoklis) ieņēmumiem – augošas noteiktas daļas (ar zilu krāsu atspoguļotas prognozes). Avots: KPMG aprēķini, balstoties uz publiski pieejamiem datiem.

Apakšscenārijs 2: Augošas IIN un akcīzes nodokļu noteiktas daļas	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
IIN kopbudžeta ieņēmumi, milj. EUR	1 504	1 680	1 706	1 931	1 804	1 777	1 862	1 916	2 026	2 104	2 185	2 269
Akcīzes nodokļu kopbudžeta ieņēmumi, milj. EUR	861	907	1 029	1 064	1 060	1 105	1 167	1 204	1 235	1 292	1 353	1 416
IIN kopbudžeta ieņēmumu likme								1.16%	1.20%	1.25%	1.27%	1.30%
Akcīzes nodokļu kopbudžeta ieņēmumu likme								1.85%	1.91%	1.99%	2.08%	2.12%
SEPL finansējums, sasaiste ar nodokļu ieņēmumiem, augošas nodokļu noteiktās daļas, vienāda apmēra finansējuma sadalījums starp IIN un akcīzes kopbudžeta ieņēmumiem								41.1	44.6	48.0	51.4	54.8
SEPL finansējums, % no IKP								0.14%	0.14%	0.15%	0.15%	0.16%

Zemāk apkopotas finansēšanas modeļa stiprās un vājās puses.

Tabula Nr.11. Finansēšanas modeļa stipro un vājo pušu apkopojums

Stiprās puses	Vājās puses
Palielināta caurspīdība attiecībā uz finansējuma apjomu un avotiem	Finansējuma apjoms ir atkarīgs no valsts ekonomiskās attīstības
Sabiedrisko mediju neatkarība no politiskas ietekmes	Ierobežota elastība nodrošināt stabilu un pieaugošu finansējumu ekonomikas lejupslīdes gadījumā
Finansējuma apjomu ir iespējams prognozēt un plānot (pie noteikuma, ka finansējuma apjoms tiek noteikts, balstoties uz nodokļu ieņēmumu apmēru divus gadus iepriekš)	
Modeļa ieviešana nerada būtisku ietekmi uz administratīvajām izmaksām, kas saistītas ar finansēšanas modeļa uzturēšanu un kontroli.	
Finansēšanas modelis neietekmē iedzīvotāju spēju maksāt par sabiedrisko mediju pakalpojumu	
Veicina mediju atbildību sabiedrības priekšā un sabiedrības piederības izjūtu sabiedrisko mediju nodrošinājumā	

Lietuvas gadījuma izpētes rezultātā tika novērots, ka, pārejot no tiešās valsts dotācijas uz finansējuma sasaisti ar nodokļu ieņēmumiem, tika panākts būtisks finansējuma kāpums, proti, finansējuma apmērs 2020.gadā, salīdzinot ar 2014.gadu (kad sabiedriskajiem medijiem bija tiešā valsts dotācija), pieaudzis par 109% jeb 24 milj. EUR.

Zemāk redzams finansēšanas modeļa augsta līmeņa izvērtējums atbilstoši izvēlētajiem četriem sabiedrisko mediju finansēšanas modeļa izvērtēšanas kritērijiem.

Tabula Nr.12. Finansēšanas modeļa izvērtējums atbilstoši izvēlētiem kritērijiem

Nr.	Izvēlētais kritērijs	Izvērtējums
1	Neatkarīgs no politiskās un citu pušu ietekmes	Finansēšanas modelis nodrošina neatkarību no politiskās un citu pušu ietekmes.
2	Godīgs, caurspīdīgs un atbildīgs <i>(iedzīvotāju spēja maksāt par SEPL pakalpojumiem, modeļa administrēšanas izmaksas u.c.)</i>	Finansēšanas modelis nodrošina kritērija izpildi . Finansējuma sasaiste ar noteiktu nodokļu ieņēmumiem (piemēram, Lietuvas sabiedriskā medija gadījumā akcīzes nodoklis un IIN, VKKF gadījumā alkohola akcīzes, tabakas akcīzes nodokļi, izložu un azartspēļu nodokļi) nodrošina to, ka netiek veidota tieša saite starp lietotājiem un sabiedrisko mediju, proti, lietotāji tiešā veidā nemaksā par sabiedrisko mediju pakalpojumu, tomēr netieši finansē to no personiskajiem ieņēmumiem vai noteiktu preču patēriņa nomaksātu nodokļu veidā un tādējādi palielinās sabiedrības piederību sabiedriskajiem medijiem un mediju atbildību sabiedrības priekšā. Tāpat šāda finansēšanas modeļa ietvaros netiek radītas būtiskas papildu administratīvas izmaksas finansējuma pārdalei un uzraudzībai – finansējuma avoti ir izsekojami un pārbaudāmi.

Nr.	Izvēlētais kritērijs	Izvērtējums
3	<p>Augstas kvalitātes, daudzveidīgs saturs</p> <p><i>(pakāpeniska tuvošanās Eiropas vidējās sabiedrisko mediju finansējuma apmēram)</i></p>	<p>Finansēšanas modelis nodrošina kritērija izpildi, jo tiek pakāpeniski palielināts sabiedrisko mediju finansējuma apmērs.</p> <p>Mainoties ekonomikas un nodokļu ieņēmumu rādītājiem, var rasties grūtības sasniegt sabiedrisko mediju mērķa finansējumu, tādēļ nepieciešams paredzēt, ka sabiedriskajiem medijiem novirzāmā nodokļu ieņēmumu daļa tiek pārskatīta, piemēram, reizi piecos gados.</p>
4	<p>Ilgtermiņa attīstība un iesaiste radošo industriju attīstībā</p> <p><i>(ilgtermiņa ieguldījumi satura un infrastruktūras attīstībā, finansējuma prognozējamība u.c.)</i></p>	<p>Finansēšanas modelis daļēji nodrošina kritērija izpildi. Lai sabiedriskie mediji spētu efektīvi plānot attīstības pasākumus un ikgadējā finansējuma apjoms būtu prognozējams, nepieciešams par pamatu finansējuma apmēram noteikt nodokļu ieņēmumus pirms diviem gadiem. Tādējādi sabiedriskie mediji spētu savlaicīgi prognozēt budžeta apmēru un uzņemties saistības gan satura, gan infrastruktūras attīstībai. Tāpat, ja nodokļu ieņēmumi kādā gadā ir zemāki nekā iepriekš, sabiedriskajiem medijiem ir pietiekams laiks, lai sagatavotos un pārskatītu izmaksu pozīcijas un investīciju plānus, kā rezultātā tiks samazināta potenciālā negatīvā ietekme, ko rada mazāks sabiedrisko mediju finansējuma apmērs attiecīgi pēc diviem gadiem sekojošā periodā. Taču finansējuma apmērs ir tieši atkarīgs no ekonomiskās attīstības, tās lejupslīdes gadījumā sabiedrisko mediju finansējuma apmērs samazināsies un pastāv ierobežota elastība attiecībā uz finansējuma stabilitātes nodrošināšanu.</p>

4.3 Sabiedrisko mediju nodoklis

Finansēšanas modelis paredz veidot jaunu nodokli, kas piemērojams gan iedzīvotājiem, gan uzņēmumiem. Somijas gadījumā šis nodoklis ir progresīvs un tiek piemērotas dažādas likmes un atvieglojumi atkarībā no ienākumu un apgrozījuma līmeņa. Lai samazinātu nodokļu slogu cilvēkiem ar minimālu ienākuma līmeni, kā arī uzņēmumiem ar mazu apgrozījuma līmeni, ieteicams arī Latvijā piemērot progresīvo nodokļa likmi.

Sabiedrisko mediju nodokļa ieņēmumi ir atkarīgi no vairākiem sociālekonomiskiem faktoriem, piemēram, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita un to ienākumu līmeņa, uzņēmumu skaita un to apgrozījuma.

Parasti minēto faktoru mainība nav strauja un ir prognozējama, taču, piemēram, iedzīvotāju skaitam Latvijā ir tendence pakāpeniski samazināties, kā rezultātā sabiedrisko mediju finansējuma apjoms gadu laikā var sarukt. Taču pastāv elastība pārskatīt sabiedrisko mediju nodokļa likmi un pielāgot to iedzīvotāju spējai maksāt par sabiedrisko mediju pakalpojumiem, kā arī demogrāfiskajām tendencēm. Tāpat kā citu finansēšanas modeļu ietvaros, ieteicams nodokļa likmes apmēru pārskatīt reizi piecos

gados, lai nodrošinātu to, ka sabiedrisko mediju finansējuma apmērs atbilst to vajadzībām.

Tika veikti indikatīvi aprēķini, lai noteiktu nepieciešamo ikgadējo maksu no privātpersonām un uzņēmumiem, pieņemot, ka nodoklis tiktu iekasēts no privātpersonām (nodarbinātajiem iedzīvotājiem vecumā no 20 līdz 74 gadiem ar bruto ieņēmumiem virs 400 EUR) un no ekonomiski aktīvajiem uzņēmumiem.

Nodokļa likme un sadalījums ir atkarīgi no nozaru ministriju redzējuma un lēmuma. Aplēsēs nav ņemti vērā iespējami atvieglojumi un tās neietver progresīvas likmes dažādām sabiedrības grupām, taču, nodrošinot pārdomātu pieeju sabiedrisko mediju finansēšanai ar šāda modeļa starpniecību, progresivitātes parametri būtu jāpiemēro.

Aplēsēm ir ilustratīva nozīme, un tajos tiek pieņemts, ka mērķa finansējums tiek sadalīts vienādās daļās starp nodarbinātajiem iedzīvotājiem ar minimālajiem bruto ieņēmumiem virs 400 EUR un ekonomiski aktīvajiem uzņēmumiem – lai sasniegtu 27,4 milj. EUR apmēru no katras minētās grupas 2027.gadā. Sagatavojot uz vēsturiskajiem datiem balstītas nodarbināto skaita un ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaita prognozes, tika noteikti divi apakšscenāriji: a) fiksēta sabiedrisko mediju likme; b) pakāpeniski pieaugoša sabiedrisko mediju likme. Aprēķinu rezultātā tiek secināts, ka:

- Lai sasniegtu sabiedrisko mediju mērķa finansējumu, piemērojot fiksētu sabiedrisko mediju nodokļa likmi, šai likmei jābūt 34,53 EUR gadā nodarbinātām personām un 166,18 EUR gadā uzņēmumiem. Fiksētas nodokļa likmes piemērošana paredz strauju sabiedrisko mediju finansējuma apjoma pieaugumu jau 2023.gadā (53,5 milj. EUR jeb 0,18% no IKP), kā rezultātā rodas būtiska ietekme uz budžetu un risks, ka sabiedriskie mediji nespēs to savlaicīgi apgūt. Jāņem vērā, ka ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits Latvijā pēdējos gados samazinās, kā arī demogrāfiskās tendences liecina, ka nodarbināto skaits arī pakāpeniski varētu mainīties, tādējādi ikgadējais sabiedrisko mediju finansējums laika gaitā pie šādām likmēm varētu nevis pieaugt, bet, tieši pretēji, pakāpeniski samazināties;
- Lai sabiedrisko mediju finansējuma pieaugums būtu pakāpenisks, taču 2027. gadā tiktu sasniegts mērķa finansējums, iespējams sabiedrisko mediju nodokļa likmi pārskatīt un paaugstināt ikgadēji. Šāds apakšscenārijs nodrošina ikgadējā sabiedrisko mediju finansējuma apjoma kāpumu aptuveni 4 milj. EUR apmērā, kas samazina ietekmi uz budžetu un finansējuma apguves risku.

Zemāk atspoguļoti veiktie aprēķini.

Tabula Nr.13. Sabiedrisko mediju nodoklis – fiksēta likme (ar zilu krāsu atspoguļotas prognozes. Avots: KPMG aprēķini, balstoties uz publiski pieejamu informāciju.

Apakšscenārijs 1: Fiksēta mediju nodokļa likme	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Nodarbināto iedzīvotāju skaits (20-74 gadi) ar mēneša bruto ienākumiem virs 400 EUR (A)	592 555	612 342	668 060	677 298	644 747	674 803	693 261	712 225	731 707	751 722	772 284	793 409
Ekonomiski aktīvie uzņēmumi (B)	191 819	185 243	185 006	183 088	181 511	179 036	176 595	174 187	171 812	169 469	167 158	164 879
SEPL finansējums, milj. EUR, mediju nodokļa fiksēta likme (34,53 EUR/gadā no nodarbinātajiem iedzīvotājiem, 166,18 EUR/gadā no uzņēmumiem), vienāda apmēra finansējuma sadalījums starp nodarbinātajiem iedzīvotājiem un uzņēmumiem (C)								53.5	53.8	54.1	54.4	54.8
SEPL finansējumus, % no IKP								0.18%	0.17%	0.17%	0.16%	0.16%

- (A) 2016.-2021.g. dati iegūti no Centrālās statistikas pārvaldes (Nodarbināto iedzīvotāju skaita sadalījums pēc mēneša bruto darba ieņēmumiem pa vecuma grupām (DSN030m)), prognozes 2022.-2027.g. veidotas, balstoties uz vidējo ikgadējo kāpumu 2016.-2021.g. periodā.
- (B) 2016.-2020.g. dati iegūti no Centrālās statistikas pārvaldes (Ekonomiski aktīvi uzņēmumi reģionos, republikas pilsētās un novados (UZS010)), prognozes 2021.-2027.g. veidotas, balstoties uz vidējo ikgadējo kāpumu 2016.-2020.g. periodā.
- (C) 2023.-2027.g. dati modelēti, balstoties uz nodokļu aprēķiniem.

Tabula Nr.14. Sabiedrisko mediju nodoklis – augoša likme (ar zilu krāsu atspoguļotas prognozes. Avots: KPMG aprēķini, balstoties uz publiski pieejamu informāciju.

Apakšscenārijs 2: Pieaugošs ikgadējais maksājums	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Darba ņēmēju skaits (20-74 gadi) ar mēneša bruto ienākumiem virs 400 EUR	592 555	612 342	668 060	677 298	644 747	674 803	693 261	712 225	731 707	751 722	772 284	793 409
Ekonomiski aktīvie uzņēmumi	191 819	185 243	185 006	183 088	181 511	179 036	176 595	174 187	171 812	169 469	167 158	164 879
Ikgadēja sabiedrisko mediju nodokļa likme darba ņēmējiem								28.87	30.45	31.92	33.29	34.56
Ikgadēja sabiedrisko mediju nodokļa likme aktīvajiem uzņēmumiem								118.06	129.67	141.57	153.79	166.31
SEPL finansējums, milj. EUR, mediju nodokļa likmes pieaugums, vienlīdzīgs finansējuma sadalījums starp nodarbinātajiem iedzīvotājiem un uzņēmumiem								41.1	44.6	48.0	51.4	54.8
SEPL finansējumus, % no IKP								0.14%	0.14%	0.15%	0.15%	0.16%

Zemāk apkopotas finansēšanas modeļa stiprās un vājās puses.

Tabula Nr.15. Finansēšanas modeļa stipro un vājo pušu apkopojums.

Stiprās puses	Vājās puses
Palielināta caurspīdība attiecībā uz finansējuma apjomu un avotiem	Papildus administratīvi izdevumi finansēšanas modeļa ieviešanai un uzturēšanai, t.sk., kontroles mehānismu nodrošināšanai
Sabiedrisko mediju neatkarība no politiskas ietekmes	Samazinoties nodokļa ietekmējošo faktoru rādītājiem un ekonomikas lejupslīdes gadījumā, nepalielinot nodokļu slogu, sabiedrisko mediju finansējuma apjoms samazināsies
Finansējuma apjomu nosakošiem faktoriem (ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, uzņēmumu skaits u.c.) nav raksturīga strauja un neprognozējama mainība, kā ietvaros tiek paredzēts stabils sabiedrisko mediju finansējuma apjoms	Papildus nodokļu slogs un tieša ietekme uz iedzīvotāju spēju maksāt par sabiedrisko mediju pakalpojumiem
Sabiedrības līdzdalības izjūta sabiedrisko mediju nodrošināšanā, kā arī sabiedrisko mediju atbildība sabiedrības priekšā.	

Somijas gadījuma izpētes rezultātā tika novērots, ka, pārejot no valsts tiešās dotācijas uz sabiedrisko mediju nodokļa modeli, sabiedriskajiem medijiem tika panākts straujš finansējuma pieaugums viena gada laikā. Proti, 2013.gadā (pārejas gads), salīdzinot ar 2012.gadu, finansējuma apjoms palielinājās par 32 milj. EUR.

Zemāk redzams finansēšanas modeļa augsta līmeņa izvērtējums atbilstoši izvēlētajiem četriem sabiedrisko mediju finansēšanas modeļu izvērtējuma kritērijiem.

Tabula Nr.16. Finansēšanas modeļa izvērtējums atbilstoši izvēlētiem kritērijiem.

Nr.	Izvēlētais kritērijs	Izvērtējums
1	Neatkarīgs no politiskās un citu pušu ietekmes	Finansēšanas modelis nodrošina neatkarību no politiskās un citu pušu ietekmes.
2	Godīgs, caurspīdīgs un atbildīgs <i>(iedzīvotāju spēja maksāt par sabiedrisko mediju pakalpojumiem, modeļa administrēšanas izmaksas u.c.)</i>	Finansēšanas modelis nenodrošina kritērija izpildi . Lai nezaudētu sabiedrības atbalstu sabiedriskajiem medijiem un finansējuma apmērs atbilstu iedzīvotāju spējai maksāt par sabiedrisko mediju pakalpojumiem, nodoklim ir jābūt progresīvam jeb saistītam ar iedzīvotāju ienākumu apmēru. Šāda finansēšanas modeļa ieviešana un uzturēšana saistīta ar papildu administratīvām izmaksām un papildu kontroles mehānismu ieviešanu. Tai pat laikā, ņemot vērā, ka sabiedriskie mediji pilda sabiedrisku funkciju, kuras labuma guvēji ir visa Latvijas sabiedrība, šādu finansējuma nodokli ir pamats uzskatīt par godīgu.
3	Augstas kvalitātes un daudzveidīgs saturs	Finansēšanas modelis nodrošina kritērija izpildi . Abu apakšscenāriju gadījumā finansējuma modelis nodrošina tuvošanos Eiropas vidējam sabiedrisko mediju finansējuma apmēram, taču ir atkarīgs no tādiem rādītājiem kā iedzīvotāju

Nr.	Izvēlētais kritērijs	Izvērtējums
	<i>(pakāpeniska tuvošanās Eiropas vidējas sabiedrisko mediju finansējuma apmēram)</i>	skaits un, iedzīvotāju vidējie ieņēmumi (ja tiek noteikta progresivitāte nodokļa piemērošanā), uzņēmumu skaits un apgrozījums u.c. – šiem rādītājiem tipiski nav raksturīga strauja mainība (taču jāņem vērā, ka iedzīvotāju skaits Latvijā pakāpeniski samazinās).
4	Ilgtermiņa attīstības vīzija un iesaiste radošo industriju attīstībā <i>(ilgtermiņa ieguldījumi saturs un infrastruktūras attīstībā, finansējuma prognozējamība u.c.)</i>	Finansēšanas modelis nodrošina kritērija izpildi . Sabiedrisko mediju nodoklis ir prognozējamākais un paredzamākais finansēšanas modelis, jo tā ietekmes faktoru mainība nav strauja un parasti nav krasa – demogrāfijas rādītāji, uzņēmumu skaits un apgrozījums u.c. Tādējādi sabiedriskajiem medijiem ir iespējams plānot ilgtermiņa attīstības pasākumus un uzņemties saistības, jo nākamo gadu finansējuma apmēra izmaiņas tipiski ir nebūtiskas. Samazinoties nodokļa ietekmes faktoru rādītājiem (ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits u.c.), pastāv elastība nodrošināt nemainīgu sabiedrisko mediju finansējumu, mainot sabiedrisko mediju nodokļa likmi.

Tiek identificēti vairāki riski un vājās puses, kas saistīti ar sabiedrisko mediju nodokļa ieviešanu:

- a) Sabiedrības atbalsta trūkums jauna nodokļa ieviešanai;
- b) Neefektīva sabiedrisko mediju nodokļa ieņēmumu administrēšana, kontroles mehānismu trūkums;
- c) Papildu izmaksas, kas saistītas ar sabiedrisko mediju nodokļa ieviešanu;
- d) Atkarība no sociālekonomiskajiem rādītājiem, kas ietekmē sabiedrisko mediju finansējuma apjomu – ieteicams nodokļa likmi pārskatīt vismaz reizi piecos gados.

5.Secinājumi

Zemāk ilustrēti sabiedrisko mediju finansēšanas modeļu izvērtējuma rezultāti, kuros redzams, kādus kritērijus izvēlētie finansējuma modeļi izpilda pilnībā (neietver daļēju kritērija izpildi).

Attēls Nr.21. Sabiedrisko mediju finansējuma modeļu izvērtējuma rezultāti.

Kritērijs	Esošais finansēšanas modelis	Fiksēta daļa no valsts budžeta	Sasaiste ar noteiktu nodokļu ieņēmumiem	Sabiedrisko mediju nodoklis
Neatkarīgs no politiskās un cita veida ietekmes		✓	✓	✓
Godīgs, caurspīdīgs un atbildīgs		✓	✓	
Augstas kvalitātes, daudzveidīgs saturs		✓	✓	✓
Ilgtermiņa attīstības vīzija un iesaiste radošajā industriju izaugsme.		✓	✓	✓

Izvērtējuma rezultātā tiek secināts, ka Latvijā šobrīd esošais sabiedrisko mediju finansēšanas modelis neatbilst nevienam no izvēlētajiem kritērijiem. Savukārt visi alternatīvie sabiedrisko mediju finansēšanas modeļi ļaus sasniegt Eiropas vidējo sabiedrisko mediju finansēšanas līmeni (2020.gada rādītājs) piecu gadu periodā.

Veicot izvēlēto sabiedrisko mediju finansēšanas modeļu izvērtējumu atbilstoši četriem definētiem kritērijiem, tiek secināts, ka visi izvirzītie modeļi izpilda vismaz trīs no četriem izvirzītajiem kritērijiem.

Vienlaikus jāņem vērā, ka gan fiksēta daļa no valsts budžeta, gan sasaiste ar noteiktu nodokļu ieņēmumiem ir atkarīgi no ekonomikas attīstības rādītājiem. Tomēr sasaiste ar noteiktu nodokļu ieņēmumiem nodrošina pietiekamu finansējuma apmēra prognozējamību un paredzamību, ja sabiedrisko mediju nākamā gada finansējuma apjoms ir noteikts atbilstoši izvēlēto valsts nodokļu ieņēmumu apmēram pirms diviem gadiem (līdzīgi valsts budžeta izdevumu plānošanas procesā). Papildus tam, šāds finansējuma modelis jau tiek piemērots VKKF finansēšanai. Vienlaikus šis modelis paredz, ka finansējuma apjoms tiek piešķirts “ar nobīdi” un, mainoties ekonomikas rādītājiem, sabiedrisko mediju finansējums tiks ietekmēts ar attiecīgu nobīdi.

Visvairāk risku tiek identificēti sabiedrisko mediju nodokļa modelim, kas šķietami nodrošina stabilāku finansējuma apmēru, taču tā riski pamatā izriet no papildu izmaksām, kas saistītas ar sabiedrisko mediju nodokļa ieviešanu, papildu

administratīvām izmaksām nodokļa iekasēšanai un finansējuma kontrolei. Tāpat būtisks risks ir sabiedrības pretestība jauna nodokļa ieviešanai.

Nemot vērā iepriekš minēto, kā arī kaimiņvalstī Lietuvā jau veiksmīgi pastāvošo modeli, SEPLP kā piemērotāko sabiedrisko mediju finansējuma modeli piedāvā – **sasaisti ar noteiktu nodokļu (IIN un akcīzes nodoklis) ieņēmumiem – pieaugošas noteiktas daļas**. Šis modelis nodrošina augstu neatkarības pakāpi un attīstībai nepieciešamo finansējuma apjomu, kā arī veicina lielāku sabiedrības piederības izjūtu sabiedrisko mediju nodrošinājumā un mediju atbildību sabiedrības priekšā.

6.Pārmaiņu gaita

Koncepcijas noslēdzošajā nodaļā aprakstītas nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos, laika grafiks un iespējamās konsultācijas ar valsts un ES institūcijām.

1.posms. Laikā no koncepcijas iesniegšanas 2022.gada februārī līdz 2022.gada decembrim jāveic šādas darbības:

- Politiskā diskusija un lēmums par konkrētā finansējuma modeļa ieviešanu;
- Jāveic izvērtējums, vai plānotais finansējuma modelis veido “valsts atbalstu”, kas būtu saskaņojams ar Eiropas Komisiju;
- Grozījumi SEPLL – atkarībā no izvēlēta finansēšanas modeļa ir jāmaina likuma 7.panta 1.daļa attiecībā uz sabiedriskā elektroniskā plašsaziņas līdzekļa finansēšanas avotiem, kā arī pēc nepieciešamības citos normatīvajos aktos;
- Jaunā finansēšanas modeļa iekļaušana valsts budžeta plānošanas dokumentos.

2.posms. Ja minētās darbības tiks paveiktas līdz 2022.gada beigām, tad 2023.gada janvārī sāktos pārejas periods, katru gadu pakāpeniski palielinot sabiedrisko mediju finansējumu saskaņā ar izvēlēta modeļa ieviešanas gaitu.

3.posms. 2024.gada janvārī tiek izveidots vienotais sabiedriskais medijs (ja tiek īstenota SEPLP izstrādātā Koncepcija par apvienota sabiedriskā elektroniskā plašsaziņas līdzekļa izveidošanu un darbību).

4.posms. 2027.gada janvārī stājas spēkā izvēlētais finansējuma modelis un Latvijas sabiedrisko mediju finansējums sasniedz vidējo Eiropas līmeni.